

MAGYARORSZÁG RÉGÉSZETI TOPOGRÁFIÁJA

Múlt–jelen–jövő

BUDAPEST, 2015. MÁJUS 11–13.

MAGYARORSZÁG RÉGÉSZETI TOPOGRÁFIÁJA

MÚLT – JELEN – JÖVŐ

MAGYARORSZÁG RÉGÉSZETI TOPOGRÁFIÁJA

MÚLT – JELEN – JÖVŐ

A 2015. május 11–13 között, Budapesten rendezett konferencia
előadásainak és posztereinek kivonatai

SZERKESZTETTE
BENKŐ ELEK – BONDÁR MÁRIA – KOLLÁTH ÁGNES

MTA BTK RÉGÉSZETI INTÉZET
BUDAPEST 2015

ISBN 978-615-5254-04-8

© MTA BTK Régészeti Intézet
1014 Budapest, Úri utca 49.
© Szerkesztők, szerzők
2015

Minden jog fenntartva.
A tanulmányokban felhasznált illusztrációkért a szerzők felelnek.

Borító:
A bajcsai fa zsebnapóra (1573) részlete. Rajz: Tóth Zoltán
Borítóterv: Ősi Sándor

A kiadás az OTKA támogatásával, a Magyar Nemzeti Múzeummal és a Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központtal közösen történik.

FORSTER
KÖZPONT

OTKA

Tipográfia és nyomdai előkészítés: AbiPrint Kft., Budapest
Nyomda: AbiPrint Kft., Budapest

Tartalomjegyzék

2015. MÁJUS 11. – HÉTFŐ

BENKŐ ELEK	
Magyarország Régészeti Topográfiája	9
<i>Múlt – jelen – jövő</i>	
KVASSAY JUDIT	
A „félcedulától” a lelőhelyleírásig	11
<i>Az MRT kötetek előkészítő adatgyűjtési munkafolyamatai</i>	
GÖMÖRI JÁNOS	
Az MRT és „kishúga,” a MILK	12
<i>Magyarország Régészeti Topográfiai munkálatai és Magyarország Iparrégészeti Lelőhelykatasztere: A korábbi együttműködés és a jövőbeli összehangolás lehetőségei</i>	
LASZLOVSZKY JÓZSEF	
Magyarország Régészeti Topográfiája és a tájrégészet	14
<i>Múlt – jelen – jövő</i>	
SZENDE LÁSZLÓ	
Topográfiai jellegű kéziratok a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adattárában	15
WOLLÁK KATALIN – STIBRÁNYI MÁTÉ – VIRÁGOS RÉKA	
Régészeti topográfia és nyilvántartás Európában – külföldi kitekintés	17
MORDOVIN MAXIM – VARGHA MÁRIA	
Mindszentpuszta – leletek és topográfia	18
<i>(Poszter)</i>	
SZABÓ MÁTÉ	
20 év Magyarország légirégészetében	20
<i>A PTE pécsi légirégészeti téka archívuma (Poszter)</i>	
PETŐ ZSUZSA ESZTER	
Régészeti topográfia a Szendrői-medencében (Borsod-Abaúj-Zemplén megye)	21
<i>(Poszter)</i>	
KOVÁCS GYÖNGYI – CSÁNYI MARIETTA – TÁRNOKI JUDIT	
Topográfiai kutatások a Tiszazugban (Jász-Nagykun-Szolnok m.)	22
BERTA ADRIÁN – MÉSZÁROS PATRÍCIA – PÓPITY DÁNIEL	
Régészeti topográfiai munkák múltja, jelene és jövője Csongrád megyében	23
<i>Eredmények, lehetőségek</i>	
CZAJLIK ZOLTÁN – SZ.WILHELM GÁBOR – BÖDÖCS ANDRÁS – RUPNIK LÁSZLÓ	
Légi fényképes topográfiai kutatások Bács-Kiskun megye déli részén	24

BEDE ÁDÁM	
A kéziratos térképek jelentősége a felszíni régészeti jelenségek azonosításában	26
<i>(Esettanulmány a Károlyi család térképei alapján) (Poszter)</i>	
VIZI MÁRTA	
Terepbejárások Decs-Etén	27
<i>Miklós Zsuzsa emlékének (Poszter)</i>	
K. NÉMETH ANDRÁS	
A Tolna megyei régészeti topográfiai kutatások vázlatos története	29
FELD ISTVÁN – TEREI GYÖRGY	
Vártopográfiai, regionális várkutatás Magyarországon	30
VISY ZSOLT	
A római limes magyarországi topográfiája a CLIR program és a világörökségi nevezés tükrében	31
ISTVÁNOVITS ESZTER – SZŐCS PÉTER	
Határon átnyúló topográfiai kutatások. Szabolcs és Szatmár	35
 2015. MÁJUS 12. – KEDD	
STIBRÁNYI MÁTÉ	
A kulcslyuk és az ablak	36
<i>A lelőhely-azonosítás és a régészeti topográfia lehetőségei</i>	
TOLNAI KATALIN	
Adat vagy információ?	37
<i>Térbeli elemzések publikált topográfiai gyűjtések alapján</i>	
MESTERHÁZY GÁBOR	
Regionális léptékű terepbejárás módszertani lehetőségei Magyarországon	39
K. TUTKOVICS ESZTER – KALLI ANDRÁS – BÁLINT MARIANNA – BACSKAI ISTVÁN	
A megkerült falu	40
<i>A műszeres leletfelderítés tapasztalatai Bükkábrány-Bánya fejlesztési területén (Poszter)</i>	
HOLL BALÁZS	
Légifelvételek katalógizálása a 21. században	41
<i>A Janus Pannonius Múzeum légifelvételeinek adatbázisa (Poszter)</i>	
BERTÓK GÁBOR – GÁTI CSILLA – KOVALICZKY GERGELY	
Határtalan lelőhelyek, avagy van-e a lelőhelynek határa?	43
PETHE MIHÁLY	
Geofizikai mérések a régészeti kutatások szolgálatában	45
PETŐ ÁKOS – REMÉNYI LÁSZLÓ	
Régészeti talajtani vizsgálati módszerek alkalmazásának lehetősége a régészeti topográfiai kutatásban	46
<i>Esettanulmány Perkáta–Forrás-dűlő és Perkáta–Faluhelyi-dűlő kapcsán</i>	

BERTÓK GÁBOR – GÁTI CSILLA	
Egy légirégészeti topográfia kezdete	48
<i>Légirégészeti kutatások Baranya megyében (2005–2015)</i>	
SZABÓ MÁTÉ	
„(Hungarian) National Mapping Programme”	49
<i>Hol a helye a légirégészetnek az új MRT-ben?</i>	
ILON GÁBOR	
A néhai Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat fémkeresős protokolljának eredményei a 27 hektáros ménfőcsanaki lelőhelyrészleten	50
V. SZABÓ GÁBOR – BÍRÓ PÉTER – PAÁR FERENC	
Bronzkincs a tájban	52
<i>Topográfiai és geográfiai módszerek alkalmazása a késő bronzkori deponálás gyakorlatának megismeréséhez.</i>	
LASSÁNYI GÁBOR – ZSIDI PAULA	
Fémkeresős kutatás és lelőhelyvédelmi munkák az aquincumi polgár város nyugati felében	54
SALÁTA DÉNES – KRAUSZ EDINA – PETŐ ÁKOS	
Régészeti lelőhelyek előzetes állapotfelmérése történeti források alapján	55
 2015. MÁJUS 13. – SZERDA	
CSÁKVÁRI RITA	
A régészeti lelőhelyek hatósági nyilvántartása	56
CSORNAY BOLDIZSÁR	
Az előzetes régészeti dokumentáció haszna	57
<i>Hogyan tudjuk segíteni a beruházók döntéshozatalát?</i>	
KOVÁCS LÓRÁND OLIVÉR – MAJERIK VERA	
Örökségvédelmi nagyberuházások	58
<i>Az első megkereséstől az építkezésig</i>	
BENEDEK ANDRÁS – PÓPITY DÁNIEL	
Sípszótól a felszínrajzig	59
<i>Esettanulmány a Makó-Dáli ugar, M43 38-39. lelőhelyek geofizikai, topográfiai és ásatási eredményei alapján (Poszter)</i>	
MESTERHÁZY GÁBOR	
Prediktív régészeti modellezés Polgár térségében a neolitikumtól a középkorig	60
<i>(Poszter)</i>	
PAPP ADRIENN	
Újabb adatok a török kori Buda topográfiájához	61
<i>Esettanulmány a budai főgyűjtőcsatorna és a budai fonódó villamoshálózat kiépítéséhez kap- csolódó topográfiai eredményekről (Poszter)</i>	

REMÉNYI LÁSZLÓ	
Örökségvédelmi szempontok a régészeti topográfiai kutatásban	62
TANKÓ KÁROLY	
Az örökségvédelmi hatásvizsgálat topográfiai vonatkozásai	63
MESTERHÁZY GÁBOR – STIBRÁNYI MÁTÉ – PADÁNYI-GULYÁS GERGELY	
Megmondjuk előre?	65
<i>Örökségvédelmi célú prediktív régészeti modellezés</i>	
BORHYLÁSZLÓ – CZAJLIK ZOLTÁN – RUPNIK LÁSZLÓ – NAGY BALÁZS – BARTUS DÁVID	
Non-destruktív lelőhely-kutatási módszerek integrált alkalmazása Brigetioban és környékén	66
BERTA ADRIÁN	
A Ludasi-tó Speciális Természeti Rezervátum régészeti topográfiája	67
<i>Előzetes eredmények</i>	
BEDE ÁDÁM	
Régészeti topográfiai tapasztalatok tiszántúli halmok felmérése kapcsán	68
STIBRÁNYI MÁTÉ	
A határon álló templomok	70
<i>Középkori templomos helyek és a településhálózat vizsgálata (Poszter)</i>	
SZEVERÉNYI VAJK – CZUKOR PÉTER – PRISKIN ANNA – SZALONTAI CSABA	
Késő bronzkori településszerkezet és társadalom a Maros-vidéken a topográfiai munkák és ásatások fényében	71
<i>(Poszter)</i>	
DANI JÁNOS – MÁRKUS GÁBOR – KULCSÁR GABRIELLA – HEYD, VOLKER WŁODARCZAK, PIOTR – ZITNAN, ANDREJ – PEŠKA, JAROSLAV	
A „Yamnaya Impact Project” régészeti topográfiai tanulságai	72
SZILAS GÁBOR – TÓTH FARKAS MÁRTON	
Újraolvasott fejezet Budapest múltjából	74
<i>Csepel-Szabadkikötő őskori leleteinek újrafeldolgozása és a városi régészeti topográfia lehetőségei</i>	
KULCSÁR GABRIELLA – SERLEGI GÁBOR – PETŐ ÁKOS – MÁRKUS GÁBOR JAEGER, MATEUSZ – KISS VIKTÓRIA – SZEVERÉNYI VAJK	
Régiótól a lelőhelyig	75
<i>Lelőhely-felderítési módszerek alkalmazásának tapasztalatai a Duna mentén (Kakucs régió)</i>	
BÁLINT MARIANNA	
Árpád-kori településhálózat rekonstrukciója a Duna–Tisza-köz déli részén	77
A konferencia levezető elnökei	79
A konferencia előadói	80
A konferencia programja	87

Magyarország Régészeti Topográfiája

Múlt – jelen – jövő

Benkő Elek

A Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézetének megalapítása óta kiemelt feladata volt a Magyarország Régészeti Topográfiája című vállalkozás. A program keretében tervezett kötetek megjelenítése nemcsak tudományos szempontból, hanem a folyamatosan pusztuló régészeti lelőhelyek kutatásának és védelmének tekintetében is országos jelentőségűvé vált. Jelen konferenciánk időszerűségét mégsem e több évtizedes, lezáratlan és az utóbbi években lelassult tudományos vállalkozás közelgő kerek évfordulója jelenti (a munkálatok 1961-ben kezdődtek, az első kötet 1966-ban jelent meg), hanem a tartalmi és technikai korszerűsítés, valamint a folytathatóság lehetőségének a felmérése, és ennek érdekében egy minden korábbinál szélesebb körű összefogásnak az igénye. A kutatás és az egyetemi oktatás, a múzeumi és a hivatali szféra bevonásával új lendületet nyerhet az MRT által fémjelzett gyűjtő, adatbázis-építő és feldolgozó munka. Ebben a régészet tudományos célkitűzései mellett értelemszerűen azok a közfeladatok is nagy hangsúlyt kapnak, amelyek a régészeti örökség feltárását és minél teljesebb nyilvántartását, egyben a különféle beruházásokat megelőző, összetett régészeti tevékenységet érintik.

A folytatás koncepciójának kidolgozásakor figyelemmel kell lennünk az MRT munkálataiból kinőtt regionális vállalkozásokra, a különböző mikrorégiók kutatásának eredményeire, az intenzív terepbejárásokra, a több tudományos központban is zajló, rendszeres légi felderítésre és a hagyományos terepi munka eredményességét alapvetően új szintre emelő térinformatikai és természettudományos módszerek bevonására és fejlesztésére. E téren az MTA BTK Régészeti Intézet is több eredményes pályázat nyomán fejlesztéseket kezdeményezett, ami elengedhetetlen feltétele az általa gondozott sorozat továbbvitelének.

Felvetéseink az elméleti és műszaki fejlesztésen és a nélkülözhetetlen térinformatikai háttéren túlmenően a már elkészült, kiegészítésre és kiadásra váró kéziratokra, az eddig megjelent kötetek digitalizálá-

Kötegyán, 1982

sára és folyamatos bővítésére, a folytatás modern formáira vonatkoznak, továbbá a különböző, tudományos, illetve hatósági céllal készült adatbázisok közötti kapcsolat kérdése is kiterjednek.

Reményeink szerint a három napos találkozó elősegíti a közös munkát és a hosszú távú tervezést, egyúttal alkalmat kínál az állapotfelmérésre, a jelen helyzet összegzésére. Az MRT-ből kinőtt, illetve az attól független, topográfiai jellegű munkálatok, módszerek és eredmények áttekintése a kiindulópontja lesz egy alapvetően módszertani indíttatású, de esettanulmányokat is magában foglaló, az MRT eddigi munkálataihoz méltó, a magyarországi régészet ez irányú törekvéseit és a nemzetközi gyakorlat tanulságait egyaránt bemutató, nagyobb lélegzetű tanulmánykötet összeállításának. A szervezők szeretnék, ha ez a szakmai együttműködést jelképező munka az MRT első kötete kiadásának 50. évfordulójára, 2016-ra elkészülne és megjelenne, hiszen az MRT alap gondolata, régészeti örökségünk minél teljesebb megismerése és gondos megőrzése ma időszerűbb, mint valaha.

Salgói vár, 2007

*Terepbejárás, Kakucs–Turján mögött.
Az MTA BTK Régészeti Intézetének mikroregionális,
bronzkori településhálózati kutatásai.
Fotó: Czajlik Zoltán*

A „félcédulától” a lelőhelyleírásig

Az MRT kötetek előkészítő adatgyűjtési munkafolyamatai

Kvassay Judit

Napjainkban reneszánszát éli az új lelőhelyek felderítése (pl. mikrorégiós kutatások, hatástanulmányok, előzetes régészeti dokumentációk), a régiek azonosítása, adatainak pontosítása. Ennek kapcsán előírások (protokollok) születnek, hogyan kell az anyaggyűjtést, a terepbejárást stb. elvégezni, hogy az minél hatékonyabb legyen.

Gondoltam, hasznos lehet mindenkinek, aki bekapcsolódik ebbe a munkába, megismerni, milyen módon folyt az adatok összegyűjtése a Magyarország Régészeti Topográfiája kötetek lelőhelyleírásainak elkészítéséhez. A bemutatott munkafolyamatok az 1980-as évekre kristályosodtak ki, és a változó körülményekhez, lehetőségekhez igazodva finomodtak, rugalmasan átalakultak. Az egyes fázisok egymásra épültek, egymást kiegészítették, támogatták annak érdekében, hogy a lelőhelyről a megírás pillanatában a lehető legteljesebb adatok álljanak rendelkezésre. Az adatgyűjtésbe bekapcsolódó kollégák fokozatosan tanultak bele a munkafolyamatokba. Léteztek ugyan egyes részfeladatokhoz írásos útmutatók, de a teljes egészet összefoglaló protokoll nem került rögzítésre.

Torma István, az adatgyűjtés vezetője, a megjelent kötetek felének szerkesztője jóváhagyásával és támogatásával, kollégáim és a magam emlékeinek felidézésével, a fellelhető cédulák, kartonok, útmutatók bemutatásával idéztem fel és öntöttem formába az egykori munkamenetet. Remélem, hogy a jelenleg folyó topográfiai munkák végzői és az MRT kötetek folytatói egyaránt találnak benne hasznos és továbbhasznosítható mozzanatokot.

Az MRT és „kishúga,” a MILK

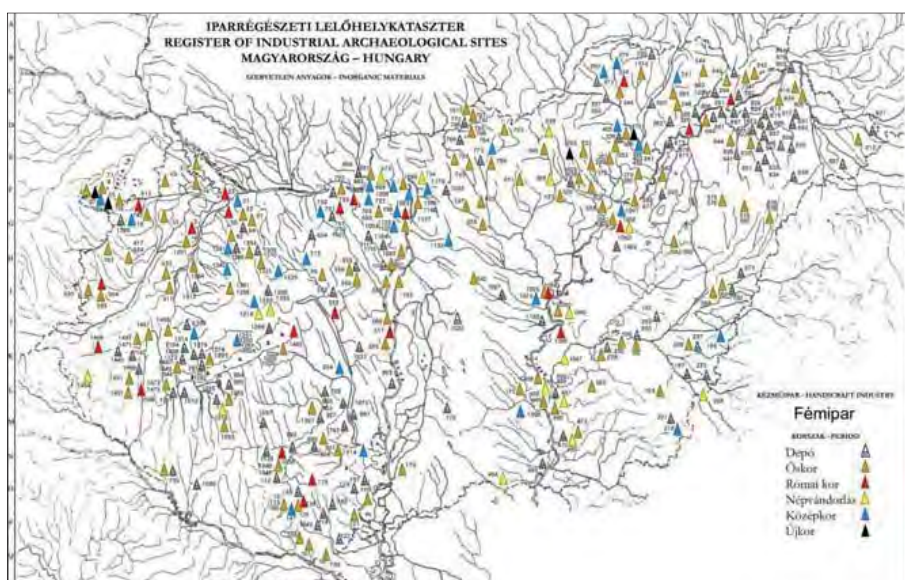
Magyarország Régészeti Topográfiai munkálatai és Magyarország Iparrégészeti Lelőhelykatasztere: A korábbi együttműködés és a jövőbeli összehangolás lehetőségei

Gömöri János

A MILK elmúlt 35 éve

1980 óta adatlapokon és számítógépen regisztráljuk a hazai természeti kincsek, a szerves és szervetlen nyersanyagok elsődleges és másodlagos hasznosításának, feldolgozásának régészeti lelőhelyeit “Magyarország Iparrégészeti Lelőhelykataszterében”. Kezdetektől (és 2015-ben, a “European Industrial and Technical Heritage Year” idején is) tudjuk, hogy az „iparrégészet” helyett szabatosabb lenne a kézművesipar-régészet kifejezés. Jelezzük azonban, hogy munkánk I. részében a mai Magyarország területéről a kézműves- vagy manufaktúrális ipar minden olyan emlékét gyűjtjük, amely a gyáripar meghonosodása előtti időszakból (az őskortól a 18. századig) származik.

Lelőhelykataszterünkben tehát nem egy-egy korszakot, vagy kultúrát, nem is egy-egy kisebb területet vizsgálunk az idő keresztmetszetében, hanem a különböző iparágak régészeti emlékeit ezek korokon átívelő folyamatában rögzítjük. Lényegében az ipar- és technikatörténet rekonstruálásához szolgáltatunk adatokat, ezért érthetően – műszaki és természettudományos szakemberek bevonásával – kezdetől fogva interdiszciplináris módszerekkel, többek között az archaeometria különböző vizsgálati eredményeinek figyelembevételével dokumentáljuk kataszterünkben a lelőhelyeket. Munkabizottságunk nevében ezúton mondok köszönetet azoknak a régész kollégáknak is, akik felismerve a projekt fontosságát, évtizedeken keresztül lelőhelyadatokkal támogatták a dokumentációs munkánkat. Az adatgyűjtést és rendszerezést az OTKA I/3 No. 2761 pályázat támogatásával, 1991–1994 között nagyobb ütemben végezhetjük.

A féművesség (réz, bronz, ezüst: öntészet és ötvösség) műhely-, szerszám-, és depó-lelőhelyeinek összesített térképe (2000. évi állapot, szerkesztette Gömöri János és Göbölös Mihály, OTKA I/3 No. 2761 pályázat)

A MILK ma

Olyan régész-szakmai civilszervezetként tevékenykedünk, amelyet – ha kértük – számos intézmény, az MNM Adattárától a KÖH Adattáráig vagy az SZTE Régészeti Tanszékéig készséggel segített. Így ma már a több mint 2500 iparrégészeti lelőhely jó részének lelőhely azonosító számával rendelkezünk, illetve a Lechner Lajos Tudásközpont segítségével az X-Y koordinátákat is a lelőhelyek zöme mellé rendelhettük, így a modern térképes feldolgozás alapjai rendelkezésünkre állnak. Szakkonferenciáinkon (amelyeket általában VEAB Kézművesipar-történeti Munkabizottságával közösen rendezünk) a fiatalabb régész-nemzedék képviselői is több előadást tartottak, újabban felfedezett kézművesipar- régészeti lelőhelyekről.

Fontos az MA hallgatók bevonása a terepbejárásokba, célirányos dolgozati témák kijelölésével, a lelőhelykataszter folyamatos feltöltése érdekében. Az ipar régészeti emlékeinek rendszerezéséhez további PhD-témákat javasolunk régészeti, természettudományi és műszaki területeken is. Pályázati keretből tervezzük az Iparrégészeti Lelőhelykataszter megjelentetését, illetve a lelőhelyek térinformatikai feldolgozását, interaktív térképeken ábrázolva az ásványi nyersanyagok előfordulásait és a rájuk települt ipari tevékenység régészeti nyomait (bányák, kőipar, mészipar, fazekasság és téglaiipar, vasipar és fémipar, üvegipar, stb.).

A MILK hasznosulása

Tudományos értéke mellett az Iparrégészeti Lelőhelykataszter projektje természetvédelmi, örökségvédelmi, ökológiai jelentőséggel is bír. A régészeti ipari műemlékek turisztikai értéke mellett, egyes esetekben a nyersanyagforrások feltérképezése valamelyik térségnek gazdasági hasznot is jelenthet. Az öko-archaeológiai keret talán egy EU-pályázatnál is előnyt élvezhet.

Az egyetemi tanszékek, kutatóintézetek, múzeumok és Területi Akadémiai Bizottságok közötti együttműködési hálózat kialakítása, illetve továbbfejlesztése is fontos a terv megvalósítása céljából. Több nemzetközi, határ-menti térségi projekt indítása lehetséges a témában. Később a Kárpát-medence, majd Közép-Európa kézművesipar-régészeti lelőhelyeinek komputeres nyilvántartása következhetne angol nyelven, egy nagyobb nemzetközi projekt keretében.

Az MRT és a MILK projekt összehangolásának lehetőségei

A lelőhely nyilvántartási számok és az X-Y koordináták alapján már lehetséges a lelőhelyek egyeztetése. A MILK-ben az irodalmi hivatkozás gyakran az MRT megfelelő kötet- és lelőhelyszáma. A MILK-térképek piktogramjait is egyeztetnünk kellene az MRT térképjeleivel, ahol viszont kevés ipari objektumot jelölnek külön is (bányák, malmok, gátak). A magyar és az angol nevezéktani alapokat meg kell teremteni, igazodva az MRT-ben alkalmazott régészeti terminológiához. Viszont például a kohászati kifejezések körüli bizonytalanságokat el kell oszlatni az MRT későbbi köteteinek kiadásaiban. Egységes térinformatikai rendszerben kellene fejleszteni az MRT- lelőhelyek és a MILK- lelőhelyek megjelenítését, összekapcsolását és a (korszak-, kultúra-, lelőhely-, objektum-, tárgy-, stb. -) keresőrendszer kialakítását.

Mintatérkép és más, hasonló ábrák minden iparágról készültek 2000-ig, amelyekből válogatás látható az alábbi honlapon: <https://sites.google.com/site/iparregeszetikateszter/Home>.

Magyarország Régészeti Topográfiaja és a tájrégészet

Múlt – jelen – jövő

Laszlovszky József

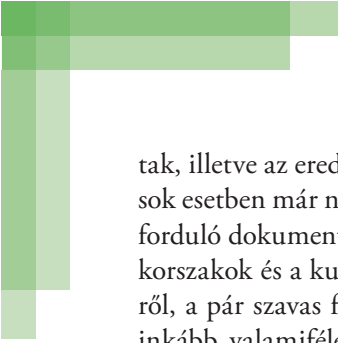
A Magyarország Régészeti Topográfiaja program és a megjelent kötetek rendkívüli mértékben megnövelték a vizsgált területeken az ismert régészeti lelőhelyek számát. Ez a növekedés azonban olyan új típusú régészeti jelenségeket is érintett, amelyeket korábban alig vett észre a hazai kutatás. Ez utóbbiakat alapvetően nem a felszíni leletek jelezték, hanem mikro-domborzati változások, a tájban és a növényzetben megfigyelhető eltérések. A szántóföldnyomok, halastavakra és más vízszabályozásra utaló jelek, illetve a történeti tájhasználat még ma is megfigyelhető nyomai több esetben bekerültek a megjelent kötetekbe, további kutatásokat is elindítva.

Különösen a középkori régészet vonatkozásában voltak fontosak ezek a megfigyelések, és a hazai kutatások jórészt egybeestek a nemzetközi vizsgálatok kezdeteivel. Ez a megközelítés azonban nem csak az ember és a természet egymásra hatásának emlékei kapcsán jelent meg a topográfiai kutatásokban, hanem a tájléptékű megközelítési módban is. Ez utóbbi ugyancsak lényeges eleme az ilyen típusú interpretációnak a mikroregionális lelőhelyfelmérésekkel együtt. Az eddig megjelent topográfiai kötetek is alkalmasak arra, hogy a hagyományos lelőhely-centrikus értelmezésen túlmutatva tájléptékű elemzéseket végezzünk, bár mindeközéig viszonylag kevés kísérlet történt az adatok ilyen irányú, szisztematikus felhasználására.

Az előadás három, ezekkel a kérdésekkel összefüggő témát foglal össze röviden. Egyrészt a topográfiai kutatások tájrégészeti eredményeinek rövid áttekintését, és ezen belül is elsősorban a középkori régészet területén jelentkező új elemeket. Másrészt azt, hogy a nemzetközi kutatás újabb tendenciái mennyiben illeszkednek a hazai topográfiai eredményekhez. Ennek kapcsán elsősorban a kolostortáj és a középkori határhasználat, valamint művelési rendszerek régészeti emlékeinek rövid áttekintésére kerül sor. Végezetül pedig azokat az új technológiai lehetőségeket foglalja össze az előadás, amelyek az utóbbi időben jelentek meg a régészeti-topográfiai kutatásokban, és amelyek sok tekintetben forradalmasítják a tájrégészet módszertanát is. Ezek közül elsősorban a LIDAR felmérések emelhetők ki. A topográfiai kutatások jövőjének meghatározásakor mindenképpen érdemes áttekinteni, hogy a távérzékelés újabb lehetőségei milyen módon alakítják át a régészeti kutatásokat úgy, ahogy a régészeti légifotózás annak idején áttörést jelentett a tájrégészeti vizsgálatok esetében is. Az előadás tehát visszatekintés a magyar topográfiai kutatások múltjára és egyben annak a kérdésnek a felvetése is, hogy a hazai tájrégészeti vizsgálatok ezen korai kezdeményezések nyomán ma milyen új megközelítésekkel érhetnek el olyan eredményeket, amelyek a nemzetközi tudományos közvélemény érdeklődését is felkelthetik.

tak, illetve az eredményeket a kutatás mennyire tudta hasznosítani. A kéziratok bekerülési körülményeit sok esetben már nem lehet rekonstruálni, ugyanakkor számolnunk kell a különböző hagyatékokban előforduló dokumentumokkal is. Előzetesen megállapítható, hogy a kép igen vegyes, a különböző régészeti korszakok és a kutatott területek szempontjából egyaránt. Ugyanez mondható el a kéziratok minőségéről, a pár szavas feljegyzések mellett gondosabban kidolgozott művek is felbukkannak, az előbbieknél inkább valamiféle előzetes anyaggyűjtésről beszélhetünk (például Mozsolics Amália hagyatékában a „B betűs lelőhelyek”, vagy Radnóti Aladár római vonatkozású lelőhelyeinek esetén). A szerzők közül mindenképpen meg kell említeni Csallány Dezső (avar leletkataszter), Foltinyi István (*Torontál megye középkori emlékei*), Lovas Elemér (*Régészeti lelőhelykataszter*), Korek József (*Adatok Bácska középkorához régészeti megvilágításban*) és Zalotay Elemér (*A Körös-Tisza-Marostáj honfoglalás és Árpádkori lelőhelyei*) nevét.

Régészeti topográfia és nyilvántartás Európában – külföldi kitekintés

Wollák Katalin – Stibrányi Máté – Virágos Réka

A régészeti lelőhelyek tudományos és örökségvédelmi nyilvántartásának igénye egész Európában létező igény és feladat, az egyes országok vagy tartományok mégis különböző megközelítésben kezelik. Ebben az egyes országrészek régészeti örökségének eltérő jellege, a jellemző területhasználat, és persze az anyagi lehetőségek mind jelentős szerepet játszottak, a feladat – a régészeti örökség feltérképezése és nyilvántartása – mégis ugyanaz. Az előadás során röviden bemutatjuk azokat a jellemző irányokat, amelyeket ezen a téren az európai államok régész szakértői követendőnek tartottak, illetve tartanak.

A magyar régészeti topográfia és lelőhely-nyilvántartás nyilvánvalóan nem légüres térben mozog, helyzetének európai kontextusba helyezése lényeges feladat, amelyhez az előadásban további szempontokat kívánunk nyújtani.

Mindszentpuszta – leletek és topográfia

(Poszter)

Mordovin Maxim – Vargha Mária

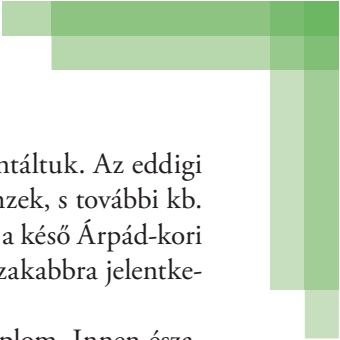
A mai Pér község (Győr-Moson-Sopron megye) részét képező Mindszentpusztán a szántás során évről-évre óriási mennyiségű régészeti tárgy kerül a felszínre; ezek régebben szinte teljes egészükben a környékbeli kincskeresők zsebébe vagy a múkincspiacra kerültek.

A lelőhely egy Árpád-korra visszavezethető falu, melyet először 1225-ben említenek. Az írott források szerint az Árpád-kor végétől elsősorban különböző köznemesi családok birtokoltak a területén. Ugyan a templomáról csak 1324-ben értesülünk, de a falu nevéből ennél jóval korábbi alapításra következtethetünk. A török korban a falut többször felégették (1529, 1594), s több alkalommal is elnéptelenedett, ennek ellenére 1698-ban már újra több mint 600 fő lakott itt.

Az itt kezdeményezett kutatásnak két alapvető célja van: egyrészt szeretnénk minél több tudományos információt nyerni az illegális kincskeresők által folyamatosan pusztított lelőhelyről, másrészt a megszerzett topográfiai adatok segítségével kísérletet teszünk az egykori falukép rekonstruálására és időbeli átalakulásainak követésére. A több hektáros területen végzett szisztematikus, műszeres terepbejárás során

Válogatás Mindszentpuszta egyházi vonatkozású leleteiből

a felső, szántott rétegből előkerülő leleteket pontos koordináták bemérésével dokumentáltuk. Az eddigi kutatások már több, mint ezer tárgyat szolgáltattak, melyeknek kb. a felét adják a pénzek, s további kb. 1/3-át a puskagolyók. A kora Árpád-kori leletek a terület déli részén koncentrálnak, a késő Árpád-kori és késő középkori tárgyak a lelőhely középső harmadában sűrűsödnek, s valamivel északabbra jelentkezik nagyobb mennyiségben a kora újkori anyag.

A falu központját egyértelműen kijelöli a terepbejárással is azonosított egykori templom. Innen északabbra feküdt egy, vagy akár több udvarház is, amire nagyszámú gerendaszeg és ácskapocs mellett két címeres pecsétnyomó is utal. A templomtól nyugatra egy kovácsműhely feltételezhető az ott talált különböző szerszámok és jelentős mennyiségű salak alapján.

A tárgyak kiválóan jelzik a falu fennállásának idejét: az ereklyetartó és egyszerű mellkeresztek a település alapításának idejét a 11. századra helyezik, míg az Árpád-kor további évszázadaiból származik egy vésett állatalakos díszű, öntött bronzveret, valamint számos gyűrű és övszerelék. A korszak végére helyezhető a kereszt alakú könyvvveret. A késő középkort főképpen különböző csatok és veretek, közöttük egy teljes övgarnitúra képviseli. A kora újkor jellegzetes leletei a különböző ruhakapcsok. A falu életének utolsó, 18. századi fázisát főként kegyérmek és lemezkeresztek mutatják.

Jelen poszter a falu Árpád-kori életével és topográfiájával foglalkozik, elsősorban az előkerült érmek és viseleti tárgyak alapján. A kutatás egyik legfontosabb előzetes eredménye a falu belső szerkezeti változásainak nyomon követése, melyből ez esetben az Árpád-kori állapotokat mutatjuk be, azok tágabb kronológiai kontextusba helyezésével.

20 év Magyarország légirégészetében

*A PTE pécsi légirégészeti téka archívuma
(Poszter)*

Szabó Máté

A pécsi légirégészeti archívum alapjait Visy Zsolt fektette le a ripa Pannonica kutatásával, modern értelemben vett gyűjteményéhez viszont a '90-es évek szabad légtere és külföldi kapcsolatok, Otto Braasch segítségével is szükséges volt. Habár a légifotó-állomány ma már megközelíti az 50 ezres számot, feldolgozottságában és ismertségében messze elmarad az elvárható szinttől. Nemzetközileg elismert tevékenységgel és a benne rejlő lehetőségekkel, ugyanakkor a régészeti topográfiában játszott esetleges szerepével az intézmény jól példázza a roncsolásmentes régészeti módszerek magyarországi helyzetét. E „lappangó” archívum kiaknázatlan potenciálja arra figyelmeztet, hogy az ilyen gyűjtemények helye és szerepe a magyar régészetben egy új MRT esetén tisztázandó feladat.

Régészeti topográfia a Szendrői-medencében (Borsod-Abaúj-Zemplén megye)

(Poszter)

Pető Zsuzsa Eszter

A közel 90 km² nagyságú Bódva-völgy mikrorégióon belül markánsan elválasztható a Bódva folyó észak-déli irányú – Perkupától Szendrőládig tartó – völgymedencéje, amely zárt környezeti egységnek minősül. Ez a 15 km hosszú, átlagban 3–4 km széles terület az emberi megtelepedéshez kedvező feltételeket biztosít, s így napjainkig folyamatosan lakott terület. A legjelentősebb település a völgy közepén kialakult Szendrő városa, amelyen keresztül fut a medence egyik legfontosabb útja Kassa felé.

Mind természeti, mind történeti forrásadottságai alapján ideális területet jelent a régészeti topográfiai kutatás számára. A 2011–2012 között elvégzett, a szerző régész diplomamunkáját jelentő, szisztematikus terepbejárások és a korábbi eredmények alapján összesen 61 régészeti lelőhelyet sikerült azonosítani, amelyek a neolitikumtól a kora újkorig keltezhetőek. A terepi munka eredményei térinformatikai rendszerben kerültek összesítésre, amelyek – a földrajzi, geológiai és történeti térképekkel kiegészítve – elsősorban a megtelepedés helye változásának megértésében segítettek. A középkorra vonatkozó eddigi ismereteket is sikerült több ponton árnyalni.

Ismert régészeti lelőhelyek a Szendrői-medence területén és peremén, EOV 10.000-res térképen

Topográfiai kutatások a Tiszazugban (Jász-Nagykun-Szolnok m.)

Kovács Gyöngyi – Csányi Marietta – Tárnoki Judit

Az előadás feleleveníti a tiszazugi régészeti kutatások kezdeteit, híresebb lelőhelyeit, ismerteti a 1970-es évek végén induló intenzívebb terepbejárások főbb adatait, településtörténeti eredményeit, kitér a térségben – részben a terepmunka nyomán megismert lelőhelyeken – az 1980-as években végzett ásatási projektekre, valamint arra, hogy a topográfiai kutatások jellege hogyan változott meg a Tiszazugban és a megyében.

1987–1991 között a kutatások az MRT keretei között, az MTA Régészeti Intézete és a szolnoki Damjanich János Múzeum együttműködésében folytak, az 1962-es közigazgatási határok szerinti kunszentmártoni járáshoz tartozó 13 településen és azok határában. A munka – a korábbi adatokkal együtt – több mint 750 lelőhelyet eredményezett. A résztvevők Csányi Marietta, Cseh János, Kertész Róbert, Kovács Gyöngyi, Kriveczky Béla, Laszlovszky József, Raczyk Pál, Siklódi Csilla, Tárnoki Judit. Az előadással célunk felhívni a figyelmet erre az adatbázisra, melyről – miután alapvetően közöletlen - máig kevésbé tud a szakma.

Régészeti topográfiai munkák múltja, jelene és jövője Csongrád megyében

Eredmények, lehetőségek

Berta Adrián – Mészáros Patrícia – Pópity Dániel

Magyarország régészeti topográfiai munkálatainak kidolgozását és irányítását az 1960-as évektől kezdve a Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Kutató Csoportja (utóbb Régészeti Intézete) végezte. A Csoport, együttműködve a vidéki múzeumokkal, a Magyar Régészeti Topográfia sorozat keretében jelentette meg e nagyszabású és előremutató projekt eredményeit.

Csongrád megyében az egykori JATE, azaz a mai Szegedi Tudományegyetem Régészeti Tanszéke vállalta fel e feladat elvégzését, mely éppen a magas szintű gyakorlati képzése miatt örvendett jó hírnévnek. A hetvenes évektől kezdődően az ennek alapkövét jelentő terepmunkák keretében a régészhallgatók szakdolgozati témaként szisztematikus terepbejárási feladatokat kaptak a megye egy-egy településén. E kitarásra és türelemre nevelő munka a Móra Ferenc Múzeum akkori igazgatójának, Trogmayer Ottónak a messzemenő támogatása mellett vette kezdetét. Az elkötelezett kutató szívügyének tekintette Csongrád megye régészeti topográfiájának elkészítését. Az évtizedek során közel 70 szakdolgozat született ebben a témában, amelyek értéke páratlan, hiszen a jelenkori örökségvédelem alapját éppen ezek a munkák fektetik le. Az adatok pontosítása, rendszerezése, a korábbi lelőhelyek revíziója, valamint a járások szerinti rendben történő településtörténeti összefoglalások megjelentetése aktuális feladat, amely csakis a megyei múzeumok, a Szegedi Tudományegyetem és a területileg illetékes örökségvédelmi hivatal szoros együttműködésével képzelhető el. Megvalósítása közös érdekünk, mindemellett igen fontos és sürgető, hiszen csak az a lelőhely védhető meg, amelyről adataink naprakészek.

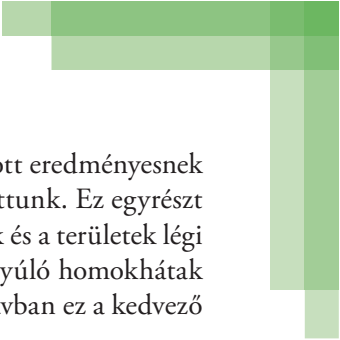
Légi fényképes topográfiai kutatások Bács-Kiskun megye déli részén

Czajlik Zoltán – Sz.Wilhelm Gábor – Bödőcs András – Rupnik László

2013-ban az 51-es, 53-as és 55-ös főutak mentén végeztünk régészeti célú légi fényképezést Bács-Kiskun megye déli részén. A kutatás elsődleges célja az utak tervezett nyomvonal-bővítésével összefüggésben új régészeti lelőhelyek azonosítása volt, tekintettel azonban arra, hogy a légi fényképezések nyomán terep-bejárásra és szondázó ásásra is sor került, lehetőségünk nyílt a felvételek értelmezése nyomán készült légifotó-térképek részletes ellenőrzésére.

Mélykút – Szalmázó-dűlő. Régészeti objektumok az érett gabonában

Annak ellenére, hogy a vonalas létesítmények légi fényképes kutatása kevésbé szokott eredményesnek bizonyulni, mint a nagyobb területek átvizsgálása, legalább 50 új lelőhelyet azonosítottunk. Ez egyrészt a kedvezően kiválasztott kora nyári időszaknak, másrészt az ismételt fényképezéseknek és a területek légi fényképes szempontból kedvező művelési állapotának volt köszönhető. A hosszan elnyúló homokhátak mentén akkor is következtethettünk a régészeti lelőhelyek meglétére, ha az út menti sávban ez a kedvező állapot már nem állt fenn.

Annak ellenére, hogy a terepbejárások során csak a légi fotózás során azonosított lelőhelyek egy részén lehetett érdemleges mennyiségű/minőségű felszíni régészeti leletanyagot gyűjteni, a szondázó feltárások minden esetben igazolták a régészeti objektumok létét. Előadásunkban az összehasonlító elemzések részletes bemutatásával e meglepőnek tűnő megfigyeléseinkre keressük a magyarázatot.

A kéziratok térképek jelentősége a felszíni régészeti jelenségek azonosításában

(Esettanulmány a Károlyi család térképei alapján)
(Poszter)

Bede Ádám

Csongrád és Békés megyei régészeti topográfiai és tájtörténeti kutatásaink során figyeltünk fel a Magyar Országos Levéltárban őrzött Károlyi család levéltárának térképeire (MOL S 82), melyek az általunk vizsgált terület jelentős részét lefedik.

A 18–19. századi, több száz, kéziratok, egyedi készítésű térképlap jól tükrözi a táj aktuális állapotát, geográfiai és vízrajzi viszonyait, valamint a térképészek szempontjából fontos stratégiai, tájékozódási pontokat, így a felszíni épített régészeti jelenségeket is.

A leggyakrabban ábrázolt objektumok az őskori (rézkori–bronzkori) halmok (kurgánok), az újkőkori és bronzkori telkek és földvárak (erődített települések), a szarmata sáncrendszerek, a késő középkori templomok (erődítések) és faluhelyek. A határvitákhoz kapcsolódó helyszíni felmérésekből a késő középkori településszerkezet, az egyes falvak határainak kiterjedése és tájhasználatát is megismerhetjük.

A hasonló családi levéltárak nélkülözhetetlen eszközei a lokális, több részletre kiterjedő komplex régészeti topográfiai vizsgálatoknak, de egy konkrét táj geomorfológiai szerkezetének és egy adott korszak természeti/antropogén állapotának megismeréséhez is hiánypótló forrásanyagot nyújtanak.

Hódmezővásárhelyi halmok egy 1789-es uradalmi térképen (MOL S 82. 103.)

Terepbejárások Decs-Etén

*Miklós Zsuzsa emlékének
(Poszter)*

Vizi Márta

A Tolna megyei Sárköz keleti szélén található a XVII. század legelején elpusztult mezőváros. A ma is impozáns földnyelven több évszázadon keresztül virágzó település létezett. A pusztulás után sem merült feledésbe, nevét a néphagyomány, de a földnyilvántartások is őrizték. Az első terepbejárást a mezőváros területén Rómer Flóris végezte. Őt a területen elhelyezkedő sánc érdekelte, amelyről felmérést is készített.

1933-ban került Csalog(ovits) József a Tolna vármegyei múzeum élére. Bár ősrégész volt, de a barangolásai során a Sárközt nem hagyta ki, figyelmét felkeltette az elpusztult település, melynek területén a mai fogalmaink szerint terepbejárást, majd ásatásokat végzett.

Ete nyugat felől – 2003. március

Az 1960-as években Mészáros Gyula terepbejárások során gyűjtötte be az időközben legelőből szántóvá vált területről a leleteket. A szántóföldi műveléssel komoly sérüléseket szenvedett lelőhelyről ebből az időszakból jelentős mennyiségű kályhás anyag került elő.

A Tolna megyei földvárak kutatási programja keretében Miklós Zsuzsa számos alkalommal végzett terepbejárást a területen. Főként Ete vára volt a kutatásának a célja, de a település egészének vizsgálata közben megtalálta a templom helyét is. A mezőváros területén az 1996-tól dokumentálható időszakban több, mint 30 alkalommal végzett terepbejárásaink számos célt szolgáltak. Vizsgáltuk a művelés nyomán megfigyelhető változásokat, begyűjtöttük – GPS meghatározással – egyes égett foltok leletanyagát.

1996-ban Miklós Zsuzsával együtt programot dolgoztunk ki a mezőváros komplex régészeti kutatására. Ennek keretében elvégeztük a mezőváros intenzív terepbejárását. Erre több szakaszban került sor

1997–2000 között, összesen 17 napban. A mezőváros keleti területén a művelési viszonyok miatt akkor igen kedvezőtlen terepen meg kellett ismételnünk a bejárást. Ezt 2006 októberében, 4 nap alatt végeztük el.

A terepbejárások során a mezőváros 21 hektárnyi területéből 416 db 20 x 20 m-es négyzetet, azaz 16,64 hektárt jártunk be. A maradék a lelőhelyen keresztülmenő út, valamint bejárásra alkalmatlan vizenyős terület. Mintegy 200 doboznyi kerámia, fém- és csontleletet gyűjtöttünk össze.

A leletanyagból a tapétamintás kályhacsempék komplex elemzése készült el, térinformatikai anyagát a Szente Anikó (Meridián Kft.) készítette el.

A tapétamintás kályhacsempék elterjedési térképe

A Tolna megyei régészeti topográfiai kutatások vázlatos története

K. Németh András

Előadásomban időrendben tekintem át a Tolna megyében folyt, koronként változó indíttatású, régészeti topográfiai jellegű kutatásokat. Wosinsky Mór 19. század végi, a teljes megye területét érintő, több mint 400 lelőhelyet eredményező terepbejárásai után az 1960-as években induló kutatások még kisebb tájak tallózó feltérképezését szolgálták. A topográfiai munkák az 1990-es években kaptak új lendületet.

A megye területén számos, többnyire véletlenszerű, az egyes kutatók egyéni érdeklődése által irányított topográfiai jellegű munka folyt, köztük több, hiányos dokumentációjú kutatás is. Több példa van az egy kutató által egy település határát feldolgozó terepbejárásokra. Az egyes objektumtípusok közül teljességre törekvő feldolgozása készült el az őskori és középkori váraknak, a római limeshez kapcsolódó objektumoknak és a középkori templomoknak. A nagyobb természetföldrajzi tájegységek közül legalább egyszer extenzív terepbejárás érintette a Kapos–Koppány–Sió-köz, a Sárvíz-mente és a Sárköz területét. A megyei múzeum személyi erőforrásai a szisztematikus terepbejárásokat hosszabb távon nem tették lehetővé, a múzeum által az 1980-as évek második felében az MTA Régészeti Intézetének támogatásával végzett topográfiai munka (szekszárdi járás) a rendszerváltás környékén félbemaradt.

Az ilyen témájú Tolna megyei munkák között több, módszertani szempontból figyelemre méltó kutatás is akad. A hazai topográfiai munkák egyik irányítója, Torma István itt végezte szakdolgozati terepbejárásait. A kezdetektől kiemelt figyelmet kapott a légifotózás és a légifotón talált lelőhelyek terepi felkutatása. Néhány helyszínen intenzív, négyzethálós terepbejárás is folyt. A lelőhelyek feltérképezését több, amatőr kutató is gazdagította, ráadásul a megye azon részein, amelyeket a szervezett topográfiai munkák jobbára elkerültek.

Vártopográfiaiak, regionális várkutató Magyarországon

Feld István – Terei György

Magyarországon Gerő László 1955-ben közzétett első várlistája óta számos különböző jellegű váradattár látott napvilágot.

A rendszeres topográfiai munkák kezdetei Nováki Gyulához, a „regionális várkutató atyjához” kötődnek, aki munkatársaival az egész ország területéről gyűjtött adatokat és készített felméréseket. Alapvetően az ő munkájára épül a Castrum Bene Egyesület által kiadott *Magyarország várainak topográfiája* című sorozat, melyben eddig három jelenlegi megye őskortól a kuruc korig emelt erődítményei kerültek bemutatásra. Átfogó igényű topográfiai feldolgozás még két további megyéről áll rendelkezésre, az ország más régióban azonban igen eltérő az adatgyűjtés és a feldolgozottság mértéke. Az előadás az eddigi vártopográfiai módszertani elemzésére, politika-, település- és építészettörténeti jelentőségük felvázolására vállalkozik. A szerzők ezzel Miklós Zsuzsa emléke előtt szeretnének tisztelegni, akinek neve ugyancsak szorosan összeforrott a témával.

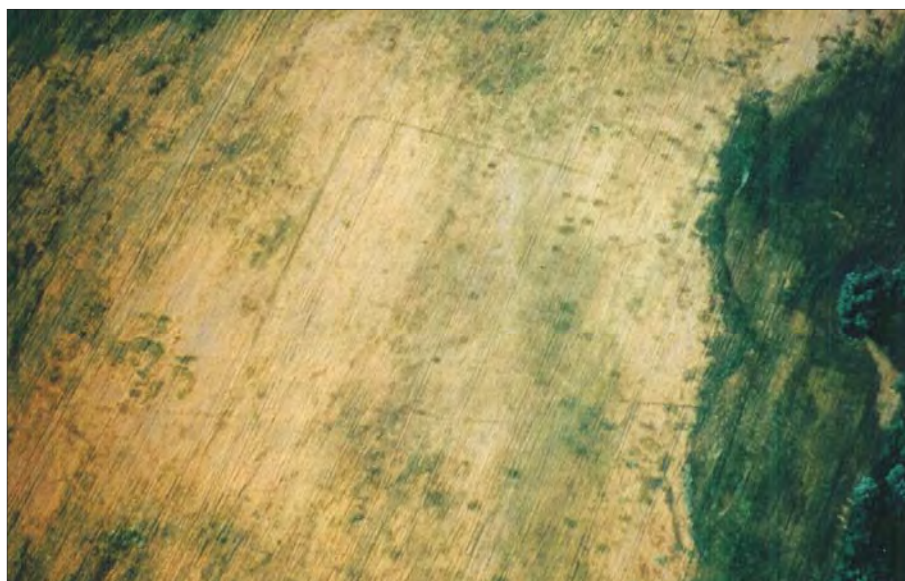

Aba-Belsőbáránd, Ebvár (Fejér megye) Fotó: Civertan

A római limes magyarországi topográfiája a CLIR program és a világörökségi nevezés tükrében

Visy Zsolt

A Római Birodalom határvédelmi rendszere egyszerre nemzetközi, három földrészre kiterjedő rendszer és sajátosan magyar régészeti egység, mivel Pannonia provincia hazai szakasza a tartomány régészetén belül is önálló egységet alkot. Jellemző sajátosságai a következők: a Duna mentén lineárisan elhelyezkedő római katonai és polgári lelőhelyek füzére, amelyen belül a katonaiak nem túl nagyszámú, de az egész birodalomra nézve egységes lelőhelytípusokat mutatnak. A limes magyarországi szakaszának a kutatását eltérő intenzitás jellemzi, legjobban ismert és feltárt része a Budapesttől északra és délre fekvő mintegy 100 km-es szakasz, ami több kutatói generáció munkájának eredménye.

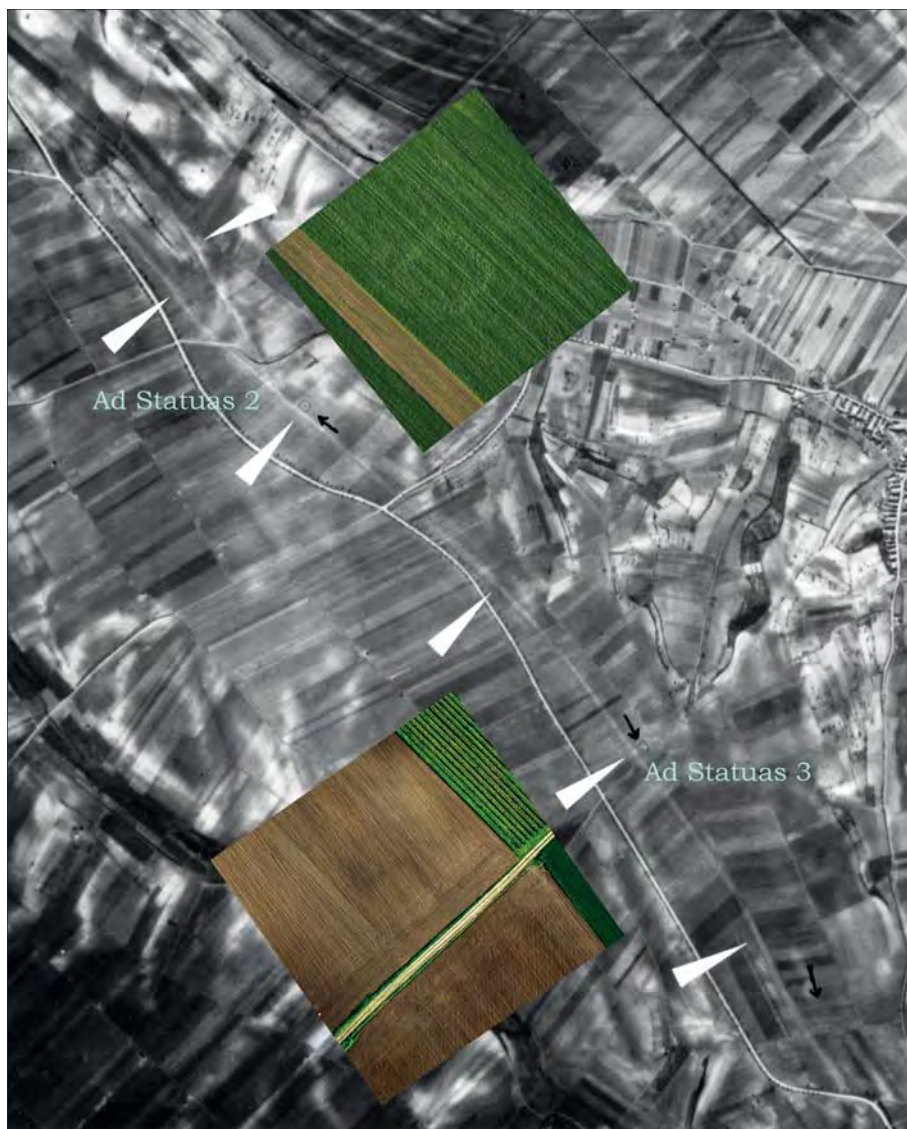

Palánktábor Tát határában, területén egy későbbi római villa. PLT (O. Braasch 2000)

Az egyes lelőhelyekre és katonai létesítményekre, településekre szorítkozó kutatások mellett, beleértve a roncsolásmentes vizsgálatokat és az ásatásokat, néhány nagyobb, a limes rövidebb-hosszabb szakaszát átfogóan vizsgáló kutatás hozott jelentős eredményeket Aquincumban és másutt az elmúlt 100 évben. Barkóczi László a Brigetio környéki római limes-lelőhelyeket tekintette át, Soproni Sándor pedig az Esztergom-Szentendre közötti szakaszt. Nagy jelentőségűek voltak az MRT limes-menti területet is érintő kötetei, két szempontból is. Az egyik az, hogy az e munkálatok során bevezetett és alkalmazott komplex módszerek általános iránymutatást adtak mindenféle régészeti topográfiai munkának, a másik pedig az, hogy e módszerek következetes alkalmazása révén számos új római katonai lelőhelyet, objektumot

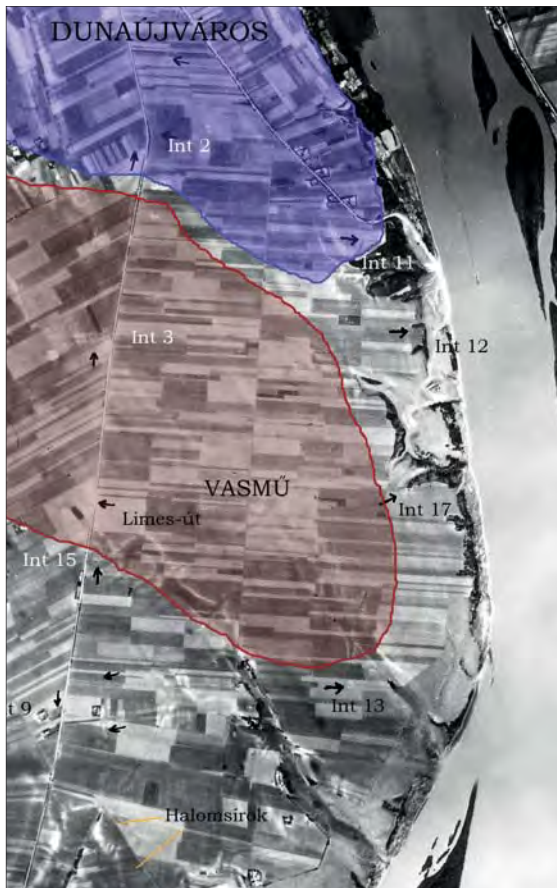

lehetett azonosítani és térképezni. Ezeket az elveket a légrégészet akkoriban lehetséges alkalmazásának a felhasználásával én igyekeztem alkalmazni és továbbfejleszteni a hetvenes és nyolcvanas években az egész magyarországi limesre vonatkozóan. Ennek során elsősorban a különböző, egyéb célokból készített légifelvétel megtekintése és elemzése jöhetett számításba az erre a célra kiadott engedélyek speciális, időben és területben mindig pontosan megszabott határai között, mivel tényleges repülésekre az anyagi nehézségek és az engedélyezési bonyodalmak, többek között a procedúra hosszúsága és a repülés idejének a hatóság által való előzetes meghatározása miatt csak ritkán és részleges eredménnyel kerülhetett

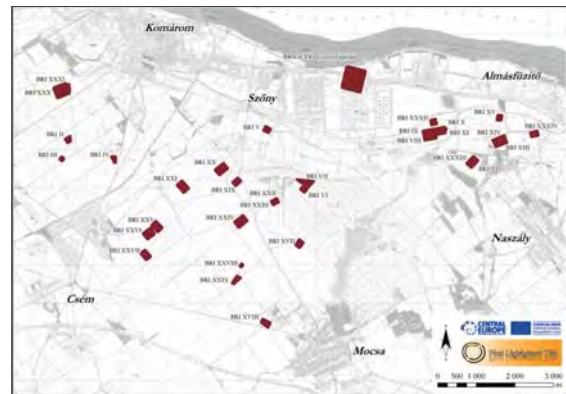

A limes-út és római őrtornyok Bata nyugati határában. HI 48420 (1950), Ad Statuas 2: PLT 37698 (Szabó M.), Ad Statuas 3: PLT 37726 (Szabó M.)

sor. Ugyanakkor a reveláció erejével hatott, hogy a negyvenes-hatvanas években készített topográfiai és egyéb légifelvétel sokszor igen pontosan ábrázolnak régészeti objektumokat, jelenségeket is. A régi légifelvétel értékét és használhatóságát az is növeli, hogy olyan területeket is megörökítettek, amelyek azóta a beépítettség és más okok miatt nem láthatók, nem fényképezhetők. Ezek a légifelvétel tettek

A limes-út és őrtornyak Intercisától délre, a mai Dunaújváros és a Dunai Vasmű területén. HI 69428 (1940)

Menettáborok Brigetio környékén. (PLT, Visy Zs. – Szabó M.)

Brigetio V. menettábor. PLT 1626 (O. Braasch 1994)

elsősorban lehetővé a limes-út hosszú szakaszainak a pontos térképezését, de az őrtornyak számának jelentős növelését is.

Bár más Duna-menti országokhoz képest jónak mondható a hazai római határszakasz lelőhelyeinek ismertsége és azonosíthatósága, mégis igaz az, hogy számos nagyobb emlék (így a korai palánktáborok, elsősorban menettáborok és gyakorló táborok), és igen sok kisebb katonai létesítmény még ismeretlen. Két újabb program változtat ezen a helyzeten. Az egyik a *ripa Pannonica*, a római limes magyarországi szakaszának a világörökségi nevezése, amihez a felvett lelőhelyek száz százalékos azonosítására van szükség. Ezt a munkát az EU Közép-európai Programja keretében 2008–2011 között a PTE kutatócsoportja elvégezte. A terepi és múzeumi kutatások eredményeként a hazai limes 250-et meghaladó számú helyszínéből 165 került be a nevezési dokumentációba. Ezek régészeti leírása, földrajzi és topográfiai azonosítása, koordinátáinak meghatározása, területüknek és védőzónájuknak a kijelölése megtörtént. A nevezési dokumentáció lelőhelyleírása és ismertetése, valamint a nevezés alapidokumentációja 2011 végére elkészült, de a nevezés benyújtására még nem került sor. A benyújthatóság feltétele a részletes kezelési terv elkészítése és az, hogy felálljon és megkezdje működését a 415 km hosszú leendő világörökségi helyszín kezelő szervezete. Bár mindez jelentős előrelépés a korábbiakhoz képest, mégsem mondható teljes értékűnek, mivel kiválasztásuk során a világörökségi helyszínekkel szemben támasztott követelményeket (teljes bizonyítottság, hozzáférés, láthatóság, megközelíthetőség, nevezhetőség) figyelembe kellett venni. A tudományos limes-topográfia megköveteli a teljes dokumentációt, a fedett és elpusztult lelőhelyek és a bármilyen okból nem nevezhető lelőhelyek vizsgálatát is. Ezt egy 2011-ben indított kutatási program tűzte ki célul, a *Corpus limitis imperii Romani*. A nemzetközi programot az Union Académique

Internationale 80. programjaként magyar javaslatra jegyezte be 2012-ben, egyelőre a Duna-vidéki területekre. A kutatás célja a római katonai létesítmények és a római hadtörténet kutatása és monográfiasorozatban való közzététele. A munka a teljes régészeti és epigráfiai anyag bevonásával nemcsak a határ menti, hanem a tartományok belső területein található katonai lelőhelyekre is kiterjed. A CLIR program kutatásaiban Ausztria, Szlovákia, Szlovénia, Magyarország, Horvátország, Szerbia, Románia és Bulgária érdekelt, illetve vesz részt benne. A kutatás alapját a nemzetközi CLIR-adatbázis adja, aminek szerkezete elkészült, interneten hozzáférhető változatának a kidolgozása pedig folyamatban van. A kutatások során egy folyamatosan fejlesztett és bővített, egységes elvek alapján rendezett ismeretanyag, a régészeti, történeti, topográfiai és egyéb eredmények tárháza alakul ki, valamint egy olyan monográfiasorozat, amely időről-időre (50 évente?) könyv alakban rögzíti, foglalja össze egy-egy legio tábor és az egyes limes-szakaszok kutatási eredményeit, de immár nemcsak a limes vonalában lévő, hanem a tartományok, Noricum, Illyricum, Pannonia, Moesia, Dacia belső területén található korai és késői római katonai létesítményekét is. Mivel a római katonai és diplomáciai tevékenység kiterjedt a barbaricumra is, a kutatás érinti a Dunán túli területeket is.

Ezek az éppen megkezdett kutatások a régészeti topográfia tekintetében is jelentős eredményekkel járnak. Az elsősorban roncsolásmentes kutatások a légirégészet mellett a geofizikai kutatások egyre általánosabbá tétele felé haladnak majd, és jó eredményekkel kecsegtetnek a komplex terepbejárások is, amelyek során a fémkereső berendezések a kutatás nélkülözhetetlen eszközei lesznek. Mindezek alapján remélhető, hogy a CLIR kutatások révén Pannonia limes- és katonai topográfiai kutatása ismét fellendül, ami számos új lelőhely azonosításával, kutatásával és értékelésével a római tartományi hadsereg és hadtörténet részletekbe megismeréséhez vezet.

HI = Hadtörténeti Intézet Térképtár

PLT = Pécsi Légitrégészeti Téma

Határon átnyúló topográfiai kutatások. Szabolcs és Szatmár

Istvánovits Eszter – Szócs Péter

Aligha kérdőjelezheti meg bárki, hogy a lelőhely védelméhez elengedhetetlen feltétel a pontos térképezés. Ennek ellenére a Felső-Tisza-vidéken módszeres topográfiára még nem került sor. Az igény a nagyberuházásokkal és a fémkeresősök megszorodásával fokozódott. Nem meglepő ez, ha figyelembe vesszük, hogy a terület például bronzkincsekben különösen gazdag, és ezek az együttesek a detektorosok kiemelt „zsákmányai” közé tartoznak.

Ennek fényében nem véletlen, hogy 2012–2013-ban kezdeményeztük részben az illetékes minisztériumnál, részben az MTA Régészeti Intézeténél a régészeti topográfia kiterjesztését erre a vidékre. Már ekkor felhívtuk a figyelmet arra, hogy a Hu-Ro pályázat keretében megvalósult közös munkák (közös terepbejárások, községi kismonográfiák) mintegy előtanulmányul szolgálhatnak ehhez a munkához. Az évtizednyi együttműködés a Jósza András Múzeum és a Szatmár Megyei Múzeum (Románia) között megfelelő alapul szolgál a határon átnyúló munkához. Így tehetjük meg az első lépést az általunk remélt végcél, a Kárpát-medence folyamatosan frissíthető, teljes régészeti lelőhely-nyilvántartásának megteremtésére.

Az általunk tervezett munka komplex kutatást jelentene: összefogná a régészeti, a műemléki és az épített néprajzi emlékeket egyaránt. Feldolgozásához térinformatikai rendszer áll rendelkezésünkre (Egységes Múzeumi Informatikai Rendszer adatbázis és ArcView).

Szükségesnek találjuk annak a gyakorlatnak a folytatását, amelyet a Hu-Ro pályázat keretei között alakítottunk ki: nevezetesen az egyes településekre vonatkozó népszerű településmonográfiák kiadását. A szakmai háttérrel ezek esetében a módszeres terepbejárás, az adatok térinformatikai feldolgozása, légi fotózás, geofizika jelentette. Jelenleg 26 kötet áll rendelkezésre.

A kulcslyuk és az ablak

A lelőhely-azonosítás és a régészeti topográfia lehetőségei

Stibrányi Máté

A régészeti lelőhely-azonosítás módszereinek folyamatos bővülése újabb és újabb lehetőségeket nyit meg előttünk, hogy a régészeti lelőhelyek helyzetéről, koráról, szerkezetéről egyre pontosabb információkat szerezzünk. A vizsgálati eszközök lassú, de folyamatos változása világszerte módosítja kérdésfeltevéseinket és az alkalmazott technikák súlypontjait egyaránt.

A régészeti topográfia szempontjából ezek a módszerek egészen kivételes lehetőségeket nyújtanak, azonban elsődleges jelentőségüket nem abban látom, hogy roncsolásmentesen megszerezhető adatokat eredményeznek eredményeznek. Ennél sokkal fontosabb, hogy segítségükkel korábban elképzelhetetlen léptékű és pontosságú adatgyűjtésre vagyunk képesek.

A kérdésfelvető előadásban a régészeti topográfia szempontjából elemzem ezeket a módszereket, a lehetőségeket, amik ezek használatával elérhetővé válnak, továbbá ezek következményeit.

Adat vagy információ?

Térbeli elemzések publikált topográfiai gyűjtések alapján

Tolnai Katalin

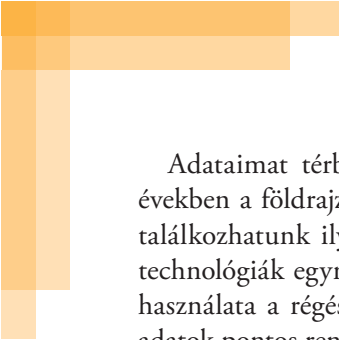
A régészeti topográfia egyik alapvető kérdése a már meglévő adatok felhasználásához és azok információ-tartalmának felméréséhez kapcsolódik. Előadásomban egy nagyobb, több települést lefedő mintaterület adatait vizsgálom térbeli elemzési technikákkal, melyek kapcsán bemutatom, hogy a már közölt topográfiai adatok új, digitális feldolgozása milyen további információkhoz juttathatja a kutatást.

Az elmúlt évtized új technológiai fejlesztései a régészeti adatgyűjtés előtt új, eddig ismeretlen utakat nyitnak meg, lehetővé teszik, hogy az elmúlt korszakok maradványait nagyobb léptékben, összefüggő területekben lássuk, ezáltal újraértelmezzük a lelőhely fogalmát. A következő lépés az adatok automatizált kiértékelése lesz, ehhez azonban elengedhetetlen a korábban, hagyományos régészeti technológiákkal gyűjtött adatok értelmezése és elemzése, mely az automatizált módszerekhez tudományos háttérrel és mintákat is biztosít.

A Magyarország Régészeti Topográfiája megjelent kötetekben felhalmozott ismeretanyag értékelése korábban csak részleteiben történt meg. Adatai jelenleg is könyv formájában érhetők el a kutatók számára. Ezek feldolgozásához azonban mára új és korszerű technológiák állnak a rendelkezésünkre. Előadásomban a korábban publikált adatok egységes szemléletű kezelésének lehetőségeit mutatom be az MRT kötetek a Pilis hegység területéről gyűjtött, középkorra vonatkozó adatain keresztül. Feldolgozásom első lépéseként a lelőhelyek kiterjedését jelölő poligonokat vektorizáltam. Ezzel párhuzamosan az egyes lelőhelyekre vonatkozó információkat gyűjtöttem fel szisztematikusan, különbséget téve a régészeti korok és lelőhelytípusok között. Ezzel egyidőben megkülönböztettem lelőhelyeket a régészeti tevékenységek, vagyis az adatgyűjtés módszere szerint. Ez a megkülönböztetés, mely utal a régészeti adat minőségére is, teszi lehetővé az adatok további osztályozását megbízhatóságuk szerint.

Középkori jelenségek sűrűsödése a Pilis hegység térségében az MRT kötetek adatai alapján

Adataimat térbeli elemzési technológiákkal vizsgálom. A térbeli elemzési módszerek az 1970-es években a földrajztudományból kerültek a régészeti technológiák közé, hazánkban az 1990-es évektől találkozhatunk ilyen irányú törekvésekkel. Mára az ezekhez a módszerekhez szükséges szoftverek és technológiák egyre szélesebb körben elérhetővé válnak, így mind jobban megfigyelhető azok általános használata a régészet eszköztárában. Az elemzések eredményében azonban meghatározó a kiindulási adatok pontos rendszerezése, megbízhatóságának körültekintő vizsgálata.

Az egyes történeti korszakok mélyrehatóbb megismerésén túl a térbeli megközelítésű módszerek alkalmazása a topográfiai gyűjtések jövőbeni adatgyűjtési technológiájában is segítségünkre lehet. Korszerű adatelemzési technikák használatával lehetőség nyílik arra, hogy az újonnan gyűjtött és az archív adatok együttesen minél részletesebb, naprakész régészeti információt szolgáltatassanak, kutatási és gazdasági célokra egyaránt. Előadásom zárásaként kitérek arra, milyen módon, milyen megközelítéssel lehetne a már meglévő adatainkat az lelőhely-nyilvántartás rendszerével a jövőben összekapcsolni, hogy mind szakmai, mind gazdasági értelemben a lehető legpontosabb adatokkal szolgálhasson a régészeti kutatás.

Regionális léptékű terepbejárás módszertani lehetőségei Magyarországon

Mesterházy Gábor

2012-ben egy egyszerűen használható, kis dokumentációs igényű, regionális léptékű területek gyors és szisztematikus vizsgálatát lehetővé tevő terepbejárási módszer összeállítása történt meg. Ennek során kiemelt igényként jelentkezett, hogy az egyes lelőhelyeken belül a különböző régészeti korszakok térbeli kiterjedését ábrázolhassuk, a kutatás eredményeit pedig térinformatikailag kezelhessük és elemezhesük.

Az elmúlt években lehetőségünk nyílt az alkalmazott módszertan behatóbb vizsgálatára, célzottan lelőhelyek területén, regionális léptékben és nagyobb egybefüggő területeken is. Néhány szerencsés helyzetben a terepbejárást geofizikai kutatások is kiegészítették, így a felszíni leletszóródás és az objektumok kapcsolata is kutathatóvá vált.

A megkerült falu

*A műszeres leletfelderítés tapasztalatai Bükkábrány-Bánya fejlesztési területén
(Poszter)*

K. Tutkovics Eszter – Kalli András – Bálint Marianna – Bacskai István

A fémdetektorral végzett műszeres leletfelderítés napjainkra elfogadott régészeti kutatási módszerré vált, amit jól tükröz, hogy bekerült a hatályos örökségvédelmi jogszabályokba, és kidolgozták kutatási módszertanát is.

Az előadás a bükkábrányi lignitbánya területén, szisztematikusan végzett műszeres leletfelderítést mutatja be, mely az örökségvédelmi hatástanulmány során lehatárolt lelőhely néhány tíz százalékát fedte le, s több mint száz régészeti korú tárgyat eredményezett.

Ezek jelentős részét az Árpád-korra helyezhetjük, a leletek jellege és szóródása alapján minden valószínűség szerint egy tatárjárás során elpusztult Árpád-kori falut sikerült azonosítani, ahol a leletszóródás akár a település házainak helyét is kijelölheti.

A fejlesztési területen végzett szisztematikus kutatás igazolja, hogy a megfelelő módszerek és eszközök alkalmazásával a műszeres leletfelderítés nagy segítségére lehet a régészeknek a lelőhelyek azonosításában, lehatárolásában és pontosabb időbeli besorolásában.

Az alábbi előadás egy olyan lelőhelyen végzett detektoros kutatás előzetes eredményeit foglalja össze, ahol a teljes feltárás során lehetőség nyílik majd a megfigyelések igazolására is.

Légifelvételek katalogizálása a 21. században

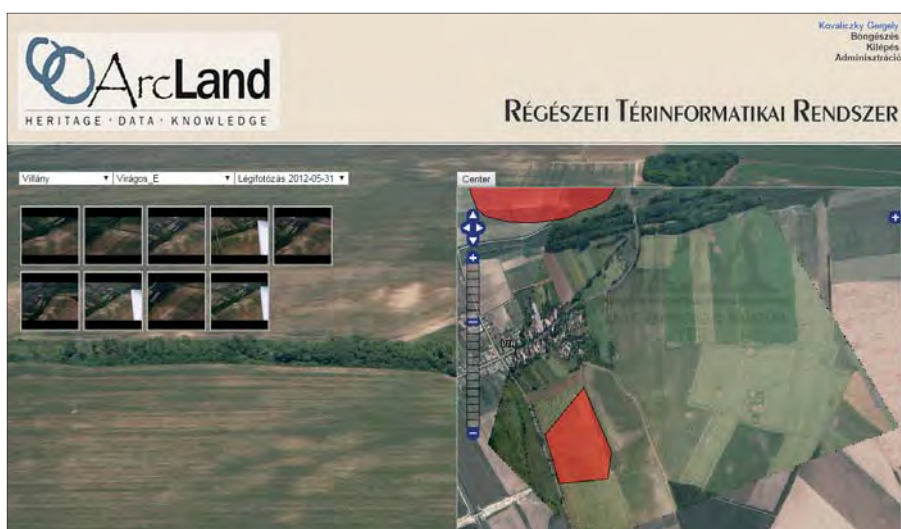
A Janus Pannonius Múzeum légifelvételeinek adatbázisa (Pozster)

Bertók Gábor – Gáti Csilla – Kovaliczky Gergely

A rendszer felépítése

Az elmúlt 10 év légifotózása során Baranya megye területéről mintegy hatezer felvételt készítettünk. Az ezeken talált jelenségek összesen 251 lelőhelyet határoztak meg előzetesen, melyek nagy részét terepen is igazolniuk kell. Ezen kívül, mivel a felvételek mind digitálisak, a katalogizálásnak egy új, ugyancsak digitális formáját kellett kitalálnunk, amely az érintett kutatók számára bárholnan hozzáférhető. Térinformatikai adatokról lévén szó, PostGIS bővítménnyel ellátott PostgreSQL adatbázisban tároljuk a légi-fotók, lelőhelyek, jelenségek adatait és geometriáját, melyek a rendszerből mind hozzáférhetőek. A webes megjelenítést egy GlassFish alkalmazás-szerveren futó JavaEE alapú weboldal végzi GeoServer webkon-téner és OpenLayers javascript könyvtár segítségével. A lelőhely- és jelenséggeometriák háttér-térképéül

Regisztrált felhasználó böngészőfelülete

a Google Maps különböző rétegei szolgálnak. Egyes lelőhelyek rendelkeznek ortofotókkal is, melyek szintén külön rétegeken kerülnek megjelenítésre.

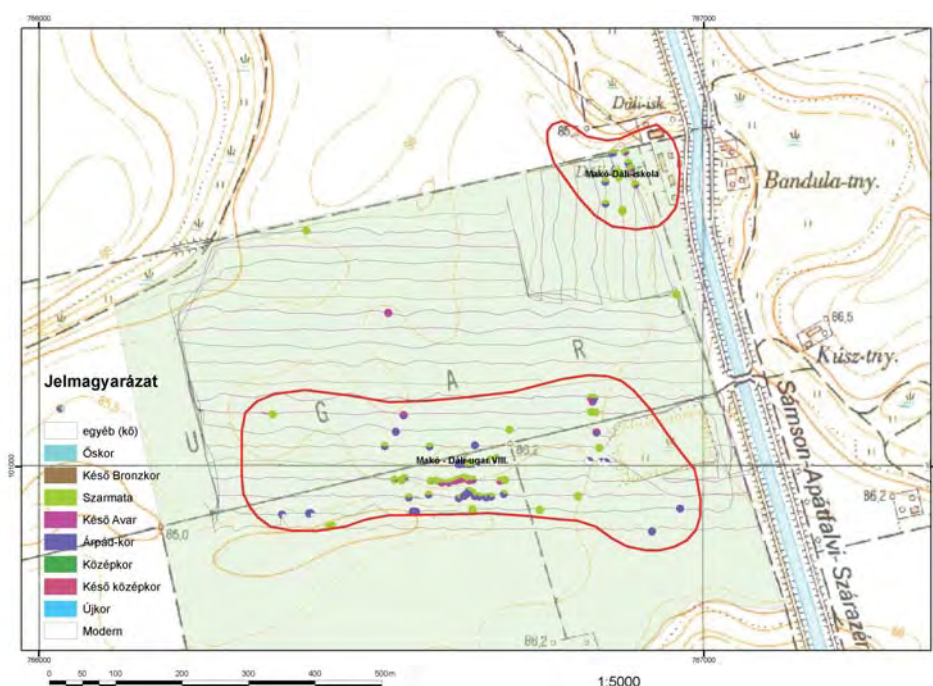
Külön problémát jelentett a kialakításnál, hogy mennyire legyen hozzáférhető a szakmán kívüliek számára, hiszen EU-s pályázatként alapvető követelmény, hogy a régészet ne csak önmaga számára termeljen értéket. A lelőhelyek védelme azonban megkívánja a lelőhelyadatokhoz való korlátozott hozzáférést, így külső látogatók csak a lelőhelyek hozzávetőleges pozícióját látva böngészhetik azokat.

Külső látogató böngészőfelülete

Határtalan lelőhelyek, avagy van-e a lelőhelynek határa?

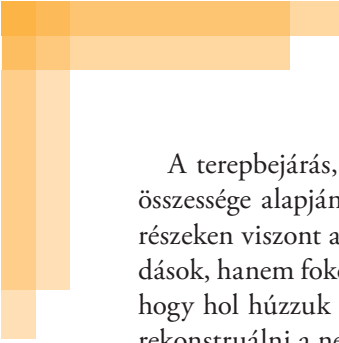
Holl Balázs

Tényleges leletszóródás és a lelőhely határa egy mintaterületen

A hazai régészeti topográfiai kutatásokban a lelőhely kiterjedését egy zárt vonallal jelöljük, ennek a definícióját azonban nem firtatja senki. Pedig ez a kérdés még a törvényi szabályozásba is bekerült, mint „földrajzilag körülhatárolható” fogalom. A régészeti örökség elemei önmagukban is egy-egy kis területet fednek le, a koruk, funkciójuk és a közöttük lévő távolság alapján lehet őket összetartozónak tekinteni. Az összetartozó elemek alkotnak egy lelőhelyet, de hogy milyen távolságot fogadunk el köztük, ami alapján egy lelőhelynek tekinthetjük őket, az nincs meghatározva. Ha nincs pontos definíció, akkor mindenki a saját érdekeinek megfelelően kezelheti a kérdést. Ez addig nem is okoz problémát, amíg valaki nem akarja „pontosan” tudni a lelőhely kiterjedését.

Egy feltárás sosem a körvonalig tart: ha vannak még objektumok, akkor tovább, ha nincs értékelhető jelenség, akkor ezen a részen legfeljebb szondázás jelleggel folytatják. Ebben az esetben az értékelhetőn van a hangsúly: egy-két leletmentes beásás, árok kedvéért senki sem fog hatalmas területeket feltárni. Ám a munkának vannak más korlátai is: jogi, pénzügyi, időjárás, személyi... Összességében kijelenthetjük, hogy feltárással csak kivételes esetben tudjuk körbehatárolni a lelőhelyet.

A terepbejárás, mint legfontosabb lelőhely-felderítési módszer tucatnyi tényezőtől függ. Ezeknek az összessége alapján szintén igen ritka az a lelőhely, amelyet körben meg tudunk vizsgálni. A bejárható részeken viszont azt tapasztaljuk (összhangban az ásatással), hogy nem hirtelen érnek véget a leletszóródások, hanem fokozatosan csökken az intenzitás. Még ideális felderítési körülmények között is önkényes, hogy hol húzzuk meg a lelőhely határát, legtöbbször pedig a domborzat alapján próbáljuk kiterjedését rekonstruálni a nem jól vizsgálható területeken.

Mindebből az következik, hogy a lelőhelyek határát nem lehet pontosan megadni. Erre fel is kell hívni minden olyan esetben a figyelmet, ahol jogi vagy gazdasági kérdéssé válik a terület nagysága.

Geofizikai mérések a régészeti kutatások szolgálatában

Pethe Mihály

A mai régészetben egyre nagyobb szerepet kapnak a roncsolásmentes módszerek, amelyek nem helyettesíthetik ugyan az ásásokat, de segítenek abban, hogy lehatárolhassuk az egyes lelőhelyeket. A különböző geofizikai mérések ebben nagy hasznunkra lehetnek. Hazánkban főleg három geofizikai kutatási módszer használatos. Ezek a mágneses, elektromos és az elektromágneses mérések. Mindegyiknek megvan a maga specifikációja, hogyan lehet használni őket, milyen objektumok kimutatására alkalmasak. Ezek bemutatását egy-egy esettanulmányon keresztül szeretném ismertetni.

Felsőzsolcai nyugati halom északi előterének vertikális gradiens mérési eredménye

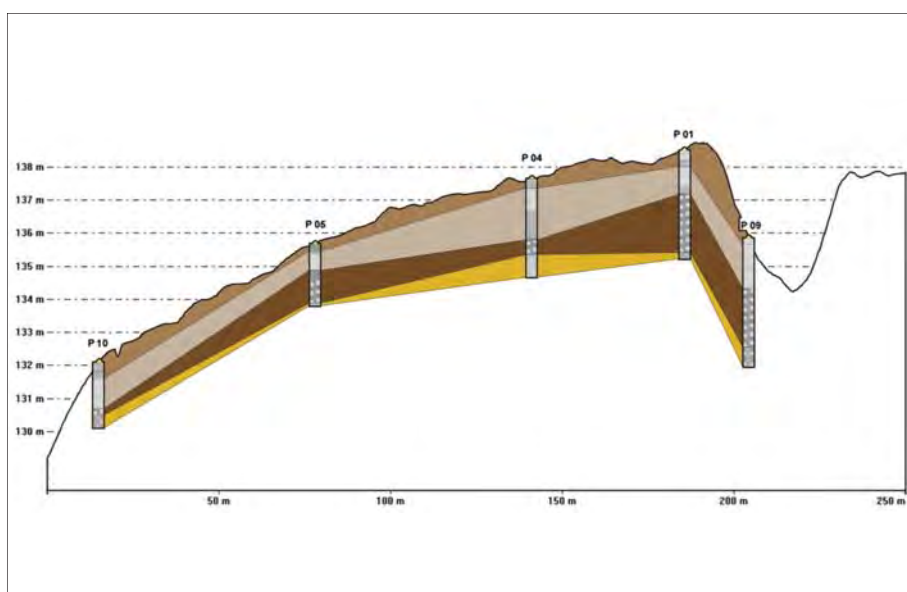
Régészeti talajtani vizsgálati módszerek alkalmazásának lehetősége a régészeti topográfiai kutatásban

Esettanulmány Perkáta–Forrás-dűlő és Perkáta–Faluhelyi-dűlő kapcsán

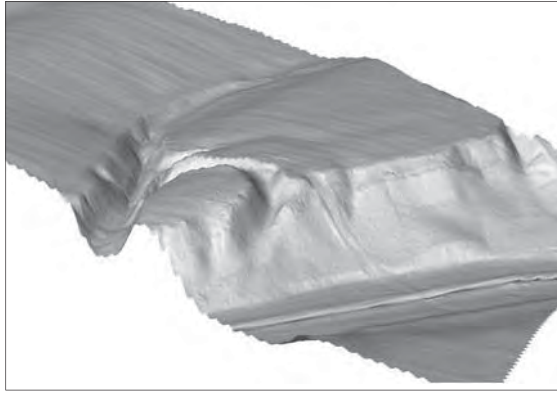
Pető Ákos – Reményi László

A Cikolai-vízrendszer vízgyűjtő területe először a bronzkorban népesült be intenzíven, amikor a löszvonalat meredek peremén megjelentek a Vatyá kultúra (ca. 2000/1900–1500 cal BC) erődített települései. Ezek azonosítására, horizontális kiterjedésének meghatározására jól alkalmazhatóak a hagyományos régészeti topográfiai módszerek (terepbejárás, légifelvételzés), illetve a műszeres lelőhely-diagnosztikai vizsgálatok. Ugyanakkor vertikális viszonyaik, illetve egy-egy telep pontos kronológiai helyzete a leghatékonyabban sekély mélységű talajtani fúrásokkal határozható meg. Az előadás a régészeti topográfiai kutatások számára új eszközt jelentő módszer alkalmazásának gyakorlati példáit szándékozik bemutatni.

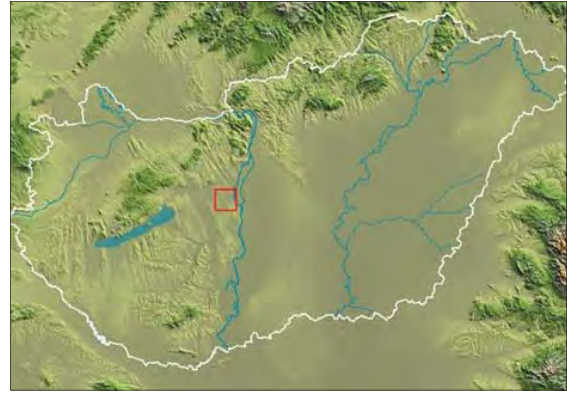
A vizsgálatba vont lelőhelyek (Forrás-dűlő és Faluhelyi-dűlő) a Vatyá kultúra eddig ismert, több mint 50 erődített telepe közé sorolhatók. Ellentétben a ma már intenzív mezőgazdasági művelés alatt álló, nagy kiterjedésű telepekkel, az övárokkal mesterségesen elszigetelt lelőhelyrészek (ún. „kisvárok”) talajtani és geoarchaeológiai jellegzetességei máig érintetlenek, ezáltal alkalmasak arra, hogy régészeti releváns, de környezettörténetileg is fontos talajtani és környezettörténeti kérdésekre adjunk választ.

Perkáta, Forrás-dűlő rekonstruált rétegréndje (Pető Á.)

Perkáta, Forrás-dűlő, LiDAR felmérés alapján generált domborzatmodell

A Cikolai-vízrendszer földrajzi helye

A földvárakon térképező talajtani/sekélyföldtani fúrásokat végeztünk annak érdekében, hogy az egykori megtelepedést reprezentáló kultúrréteg(ek)et vizsgálhassuk.

Perkáta–Forrás-dűlő esetében a PK07-es fúróponton felvett sekélyföldtani szelvény folyamatos mintasorozatán laboratóriumi méréseket (TOC%, P_{total}, pH [HOH, KCl], CaCO₃%, KA), valamint radiokarbon kormeghatározást (AMS 14C) végeztünk. A térképező talajfúrásokkal sikerült mind vertikálisan, mind horizontálisan meghatározni a bronzkori megtelepedési kultúrréteg kiterjedését, a felszíni talajképződmények alapján pedig recens felszíni bolygatásra következtettünk. A kiserkesztett kereszt- és hossz-szelvények segítségével láthatóvá vált, hogy a terület külső, kitettebb, és a központi térrésznél meredekebb kerületén a felhagyás utáni felszínfejlődési folyamatok erodálták az egykori járósíntet, illetve az arra települő kultúrrétegeket.

A forrás-dűlői földvár rétegrendje négy jól elkülönülő egységre osztható: a recens talajtakaró, illetve annak talajképző alapkőzete, a megtelepedési kultúrréteg, valamint az eredeti alapkőzet. A PK07-es fúróponton 350 cm mély fúrómagján végzett laboratóriumi mérésekkel pontosítottuk a felszíni talajképződmény besorolását, valamint megadtuk a teljes rétegrend talajtani alapadatit. Az eltemetett megtelepedési réteg morfológiai és talajfizikai, valamint kémiai adatai egyértelműen alátámasztották az egykori intenzív bolygatással járó felszínhasználatot. Az egységes képet mutató kultúrréteg anyagán végzett főkomponens elemzés eredményei arra engedtek következtetni, hogy a 190 cm és 250 cm közötti réteg alacsonyabb, míg a felső 130 cm és 190 cm közötti réteg intenzívebb emberi bolygatásnak lehetett kitéve.

A kultúrrétegből feltárt szervesanyag-maradványokon végzett radiokarbon kormeghatározással a bronzkori megtelepedés és intenzív területhasználat időpontját 1920–1530 cal BC-re lehetett keltezni.

Egy légitérképészeti topográfia kezdete

*Légitérképészeti kutatások Baranya megyében
(2005–2015)*

Bertók Gábor – Gáti Csilla

Baranya megye területéről régészeti céllal a 2005-ös évig csupán szórványosan készültek légitérképek. 2005-ben a Culture 2000 program keretében a European Landscapes – Past, Present and Future nemzetközi projekt nyújtott lehetőséget egy, az egész megyét érintő, széles spektrumú légitérképészeti kutatáshoz. A projekt időtartama alatt (2005–2007) a légitérképek alapján több korszakot érintően is sikerült teljesen új topográfiai és tájrégészeti megfigyeléseket tennünk. Így például az újdonság erejével hatott a késő neolitikus földművek és a korabronzkori erődítések megtalálása. A légi felderítés útján szerzett információk a régészeti lelőhelykutatás lehetőségeit, hatékonyságát rendkívüli mértékben megnövelték: a neolitikumtól kezdve egészen a modern korig találtunk ezzel a módszerrel lelőhelyeket. 2010-től egy újabb nemzetközi pályázat (Archaeolandscapes Europe) keretein belül tudtuk folytatni a megkezdett kutatásainkat. Az elmúlt 10 év folyamán mintegy 6000 légitérkép gyűlt össze a megyéről, közel 250, nagyrészt új lelőhelyet érintve ezzel. Párhuzamosan zajlik a talált jelenségek terepi igazolása is, de jellegénél fogva ezzel a munkafázissal elmaradtunk a fotózás eredményeitől. Jövőbeni célunk, hogy a felderítéseket a megye nyugati részére is kiterjesszük, mivel eddig jó részt a megye keleti felében végeztük kutatásokat, így a nyugati részek topográfiája a mai napig szinte ismeretlen (mindez a területek eltérő geológiájával is összefügg). Összességében azt mondhatjuk, hogy a 10 évnyi rendszeres, évente több alkalommal végzett légitérképezések nagyban hozzájárultak a tájegység eddig ismert régészeti topográfiájához, és ismereteinket több esetben is alapjaiban megváltoztatták.

*Ismeretlen korú telep és temető nyoma Palkonya (Baranya m.) mellett
(Bertók Gábor – Gáti Csilla, 2013.06.20.)*

„(Hungarian) National Mapping Programme”

Hol a helye a légirégészetnek az új MRT-ben?

Szabó Máté

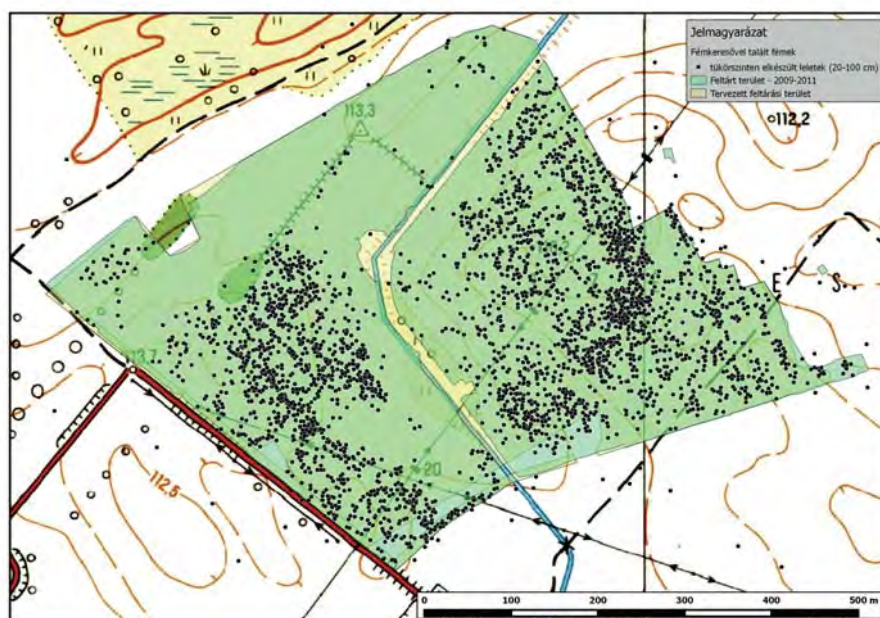
Közismert tény, hogy a lelőhely-felderítés legköltséghatékonyabb módszere a légirégészet, melynek szerepe egy formálódó régészeti topográfiában a 'miért' helyett kizárólag a 'hogyan' kérdés körül foroghat. A kézenfekvő angol példa, a „National Mapping Programme” egyszerű adaptálása a szándékon túl szakmai kérdéseket is felvet. Hogyan célszerű a módszert alkalmazni? Milyen eszközök bevetését kell előmozdítani a siker érdekében? Hogyan értelmezhetők és milyen elvek szerint dolgozzuk fel a levegőből látható jeleket, és mennyire relevánsak adataink a szakmai információ túl a jogi döntésekhez? Milyen eredményeket várhatunk a rendszeres légirégészeti felderítéstől? Milyen (intézményi) keretek között működhet sikeresen a módszer?

A néhai Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat fémkeresős protokolljának eredményei a 27 hektáros ménfőcsanaki lelőhelyrészleten

Ilon Gábor

2009 és 2011 között egy tervezett beruházás alkalmából 27 hektáron vezettem megelőző feltárást a Kisalföldön, a ma már Győr városához csatolt, hajdan önálló település, Ménfőcsanak határában, a Széles-földek területén. Ez a hely a 83. sz. Győr – Pápa főút északnyugati oldalán, a Rába folyó keleti teraszán található, ott, ahol a 19. századi vízszabályozás előtt a Marcal folyó torkolt a Rábába. Egy kb. 150 hektáros lelőhelykomplexum része, amelyet – benne a feltárt lelőhelyrészlettel, amelyet a mára szintén szabályozott Pándzsa-patak egyik ága derékszögű töréssel keresztesz – jelenleg északkelet–délnyugati irányban a 83. számú főút, északnyugat–délkeleti irányban pedig a M1 Bécs – Budapest autópálya szeli át.

A terület megtelepedésre alkalmas részeit, amit nyilvánvalóan mindig a talajvízszint határozott meg, az őskortól a középkorig szinte folyamatosan lakták. Részben ez, részben a kedvező topográfiai helyzet a ma-

A gépi humuszolás tükörszintjéről összegyűjtött fémek az őskortól az újkorig. Ez nem tartalmazza a felszín, a rétegelő humuszolás közben és a jelenségekből származó fém-tárgyakat. (A térképet a fémkeresős kézi GPS adatai alapján Eke István készítette)

gyarázata a nagy kiterjedésű, intenzív lelőhely létrejöttének. Ezen – időnként néhány éves szünetekkel – már több mint fél évszázada zajlik régészeti kutatás. Saját feltárássom közel 11 ezer jelenséget eredményezett.

Jelen előadásomban és tanulmányomban azonban nem erről, hanem egy tevékenységről, a címben is szereplő fémkeresőzés eredményeiről számolok be.

A feltáráson összesen 7290 db fémtárgy került elő. Ami kor szerinti megoszlásukat illeti, a bronzkort 365, a vaskort 231, a római kort 4192 darab képviseli, még 2502 lelet egyéb korszakból (langobard, avar, honfoglalás, Árpád- és középkor, újkor) származik, illetve ismeretlen korú volt. Ezekből – még a restaurálás előtt, a teljes fémanyag többszöri átnézése során, több lépésben – 1082 darabot selejtezttem ki. Közel három évtizedes szakmai tapasztalataim alapján meggyőződésem, hogy az egyezres tárgyi nagyságrendet sem értük volna el, ha – intézményünk terepi protokolljának megfelelően – folyamatosan nem dolgozott volna velünk Sándor Lajos munkatársunk (Sandax Kft., Környe, Hegyalja út 8.), aki a fémkeresőzés leletfelderítést végezte. Az általa alkalmazott, a tulajdonát képező eszközök típusa: XP Gold Max 2, XP Deus és Lorenz pulze 5 keretes mélykereső.

Tevékenységét a későbbi beruházás, így a feltárást teljes területén ütemesen végezte, a régész munkatársakkal és a gépkezelőkkel folyamatosan egyeztetve. Ennek ellenére néhány esetben előfordult, hogy a munkagépkezelők igyekeztek a fémkeresőst kijátszani, hogy gyorsabban humuszolhassanak. Arra is volt példa, hogy a megállapodás ellenére vastagabb réteget távolítottak el. Sándor Lajos munkájának ütemezése azt jelentette, hogy először a földmunka megkezdése előtt a felszínen, majd másodszor közben, a kotrógépekkel történő réteges (értsd: 15–30 cm vastag), több lépcsőben végzett humuszolást követve keresőzött, végül munkáját a kialakuló gépi tükrön fejezte be. Az általa talált fémeket – GPS-koordinátáik (GPS típusa: GARMIN eTrex Legend HCx, ami ideális körülmények között ± 3 m pontossággal mér) – rögzítése mellett csomagoltuk. A tükrön a jelenségekhez köthető fémek helyét megjelölte. A megtalált tárgyakat, ha ki is emelte őket, eredeti helyükön hagyta, s ezeket csak a bontás során gyűjtöttük be.

0 cm-ről 630, 0 – 25/30 cm-ről 2545, 30 cm-nél mélyebbről 1210 fémtárgyat emelt ki, így mindösszesen 4381 darab, koordinátával és mélységadattal rendelkező leletet gyűjthettünk össze. A jelenségekből (pl. házak, gödrök, árkok, kutak, sírok) összesen 1444 fémtárgy került elő, amelyekből selejtezést követően 1400 tárgy maradt. Ezeknek kb. közel 50 %-át ő már előre jelezte. Egy-egy területi egység feltárást követően is újrajárta a felületet. Így találta meg például a HD-23 mezőben az I. számú koszideri kori bronzdepót, vagy az AE-07 mezőben egy már feltárt, földbemélyített római kori épület (OBJ 282 / STR 9145) alatt jelentkező középső bronzkori sírt (STR 10695).

Természetesen a gépek által összehordott földdepókat is átvizsgálta, amelyekről összesen 1465 fémtárgyval gazdagította az ásatás leletanyagát. A csomagolással párhuzamosan, minden begyűjtött leletanyagról folyamatosan digitális nyilvántartást készítettem, amiben természetesen a fémek is szerepeltek, GPS-koordinátáik, azaz kiemelési helyük és mélységadatuk feltüntetésével. Az adatokat a feltárást befejezését követően a szombathelyi bázison, még a restaurálást megelőzően pontosítottuk, és a tárgyak elsődleges kormeghatározását ekkor végeztem el.

2010–11 telén Sándor Lajos és segítségére érkező kollégája, Bacskai István a vízfolyást és az azt övező vízenyős részt, majd az ásatás egész területét is átvizsgálták nagymélységű, keretes fémkeresővel. A fém leletanyag a bázison, az in situ kiemelt sírdények bontásából származó példányokkal vált teljessé, de még restaurálás közben is „keletkeztek” új tárgyak. Pl. egy római kori csengő belsejéből római kori, hiányos fibulát emeltek ki.

Mindenképpen meg kell jegyezni: a feltárási terület és környéke jól ismert „lelőhely” volt az illegális fémkeresősök körében. Ezt nem csak tájékozódás alapján (pl. keresősök internetes portáljai) tudtuk, de Sándor Lajos megfigyelte jól felismerhető kutató és leletkiemelő gödröcskéiket, valamint a felső réteg helyenkénti viszonylagos leletszegénysége is ezt igazolta.

A lelőhelyen fémkeresőzés során előkerült, legfontosabb leletek között említünk egy bronzkincset (Bz D: AD-02 mező), késő bronzkori ólom mérlegrútyt (JD-24 mező), kora vaskori és kelta fibulákat, szkíta kori nyílhegyeket (64 db), kelta pénzérmeteket, római kori fibulákat (891 db) és ólom votívtárgyakat (42 db csak a JE-04 mezőből!), római kori pikkelypáncél-lemezeket (47 db, köztük összefűzött példányok is), egy késő római kori, talán 375 körül elrejtett, 17 db-ból álló éremkincset (GF-25 mező), langobard pajzsdudorokat, avar és honfoglalás kori vereteket, valamint összesen 1628 darab, különböző korú pénzérmet.

Bronzkincs a tájban

Topográfiai és geográfiai módszerek alkalmazása a késő bronzkori deponálás gyakorlatának megismeréséhez.

V. Szabó Gábor – Bíró Péter – Paár Ferenc

2006 óta futó bronzkincs-kutató programunk eredményeképpen mára 35 késő bronzkori bronz- és aranykinccset sikerült felderítenünk és dokumentálnunk Magyarország területén. Tevékenységünk kezdetben a veszélyeztetett lelőhelyeken történő felderítésre korlátozódott, majd olyan területeket is bevontunk a kutatásba, melyeket eddig elkerültek az illegális fémkeresősök, ott ugyanis nagy eséllyel kerülhetnek elő érintetlen kontextusban lévő leletegyüttesek.

Munkánk során egyre inkább előtérbe került annak az igénye, hogy az egyes kincseket minél összetettebb topográfiai környezetbe tudjuk illeszteni, így a közvetlen kontextuson túl az egykori deponálási gyakorlat környezeti és településtörténeti hátterét is értelmezhetővé tesszük.

Az egymástól gyakran radikálisan eltérő természeti, domborzati viszonyok közt előforduló lelőhelyeink tanulságai alapján mára egy speciális kutatási metódust alakítottunk ki.

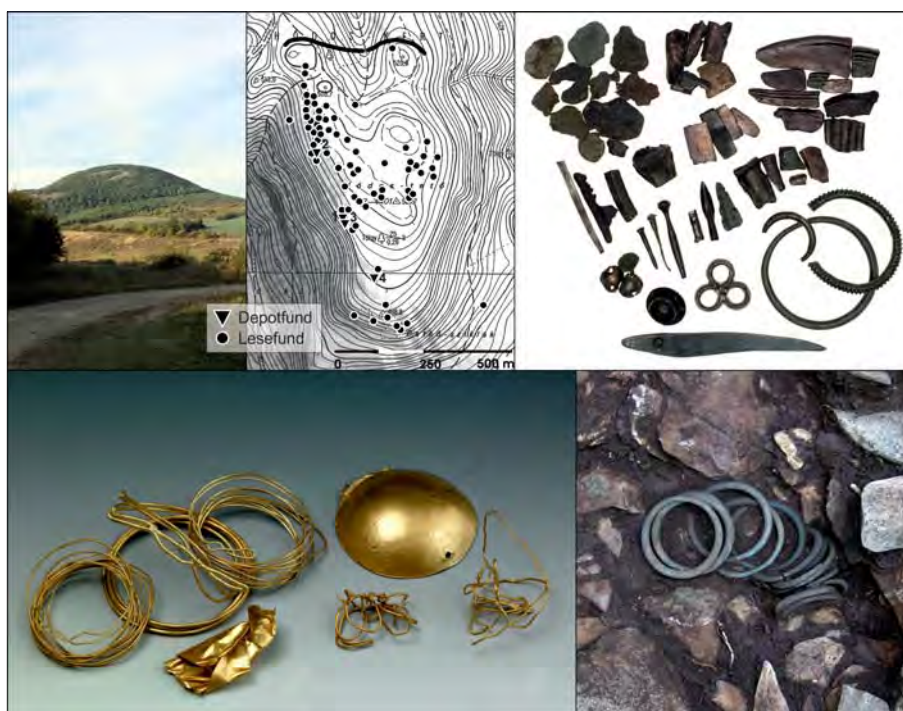
A hegyvidéki, gyakran erdővel borított felszínű területeken első lépcsőben terepbejárások segítségével próbáljuk meg felderíteni az optimálisan kutatható bronzkori lelőhelyeket. A kutatási program kezdetén kézenfekvőnek tűnt a már ismert magaslati erődített telepek fémkeresős vizsgálata, hiszen ezekről a lelőhelyekről volt információnk fémlételek előkerüléséről – ellenben a középhegységi területeken, a nyílt vagy horizontálisnak nevezett településekről nagyon kevés adatunk volt. Az évek során azonban az intenzív bejárásoknak és adatszolgáltatóknak köszönhetően számos új helyszínen végezhetünk fémkereső-műszeres kutatást. A Bükk-hegységben és a Mátrában nagyobb, összefüggő terület topográfiai kutatása során jelöltünk ki új lelőhelyeket, a Szalonnai-hegységben és a Zemplénben a korábban általunk felderített – erődített településekhez kötődő – kincsleletek közvetlen környezetét vizsgáltuk. Az intenzív bejárásoknak köszönhetően számos új potenciális lelőhelyet regisztrálhattunk. Ezek között megtalálhatók a magaslati erődített telepek, kisebb méretű, erődítetlen, magaslati telepek, az ezekhez tartozó külső települési egységek és a sűrű településhálózatot alkotó, kisméretű, nyílt települések. A korábban felderített, sáncokkal határolt lelőhelyektől eltávolodva számos új megfigyelést tettünk: kincsegyütteseket fedeztünk fel, temetőket, temetkezést azonosítottunk, valamint olyan fémtárgyakat is találtunk, amelyek nem településekhez kapcsolódóan kerültek föld alá.

A kutatómunka második lépcsőjét a vizsgálatra alkalmasnak ítélt lelőhelyek lehető legteljesebb megismerése jelenti. Ennek keretében a kiválasztott helyeken szisztematikus fémkeresős felderítést hajtunk végre, ahol a deponált leletegyüttesek felkutatásán túl kiemelt hangsúlyt fektetünk a lelőhelyek szórványként értelmezhető fémtárgyainak lehető legteljesebb felgyűjtésére. Az eddigi tapasztalataink azt mutatják, hogy az ép vagy töredékes bronztárgyak rendkívül sok járulékos információt hordoznak: segítségével finomíthatjuk az egyes lelőhelyek keletkezését, lehatárolhatunk intenzív fémfelhasználást mutató, rituális, szociális okokból elkülönülő vagy gazdasági funkciók miatt elváló települési zónákat.

Néhány kiemelt fontosságú lelőhely és leletegyüttes környezetében összetettebb geográfiai vizsgálatokat is végeztünk GIS alkalmazásával, tájféldrajzi keretek közt gondolkodva. Az elemzés célja, hogy az egykori megtelepedés és térhasznosítás régészeti nyomait a kultúrtáj – mint természeti és társadalmi komponensekből felépülő struktúra – elemeiként értelmezve közelebb kerüljünk a lokális tájhasználati formák mögötti társadalmi funkciók megértéséhez, ami tágabb területi összefüggésben a hajdani közösségek gazdasági és politikai céljairól, érdekeiről, létfenntartási stratégiáiról és szervezetségük mértékéről árulkodik.

A harmadik lépcsőt a nagyobb felületű régészeti feltárások képviselik. Ilyen munkát csak néhány lelőhelyen végeztünk – kutatószondáinkkal minden esetben konkrét kérdésvetéseket próbáltunk megválaszolni.

Kutatóprogramunk eredményeképpen differenciáltabb képet tudunk felrajzolni a késő bronzkori deponálási gyakorlatról és a depókat magukban foglaló bronzkori tájról. Körülhatárolhatóvá váltak az egyes településeken belül deponálási zónák, elválni látszanak olyan – feltehetőleg csak időszakosan használt – speciális erődtített települések, amelyeken csak rituális cselekmények nyomai rögzíthetők, illetve megkülönböztethető egy olyan deponálási tevékenység is, amely településektől független, lakatlan területekhez kötődik.

Késő bronzkori kincseyüttesek és szórványleletek Bükkzsérc-Hódos-tetőről

Fémkeresős kutatás és lelőhelyvédelmi munkák az aquincumi polgárváros nyugati felében

Lassányi Gábor – Zsidi Paula

Az elmúlt három év során jelentős lépések történtek az aquincumi polgárváros jórészt feltáratlan és beépítetlen nyugati felének kutatásában. Az Osztrák Régészeti Intézettel folytatott, sikeres geofizikai projekt megvalósulása után megkezdődött a terület felszín közeli fémeleteinek szisztematikus összegyűjtése, amit sürgetővé tettek a folyamatos illegális bolygatások. A munkák során a fallal körülvett városrész minél több, felszín közelében található fémeletét igyekeztünk összegyűjteni és pontosan bemérni, felszámoltuk továbbá a korábbi ásatások földdepóit, és az abban még fellelhető tárgyakat is dokumentáltuk. A munkák az NKA anyagi támogatásával folytak.

A városfalakon kívül, a polgárváros nyugati elővárosában egy épülő baseball-pálya munkáihoz kapcsolódóan szintén lehetőség nyílt egy nagyobb, összefüggő terület részletes fémkeresős átvizsgálására.

E két munka során közel félezer római kori fémtárgy, köztük számos különleges lelet is a felszínre került, amelyek pontos tudományos elemzése nagyon sok információval szolgál többek között a településrészek kronológiájáról, gazdaságáról és területhasználatáról.

Válogatás a polgárváros területén talált leletekből a geofizikai vizsgálat által megrajzolt térképre vetítve

Régészeti lelőhelyek előzetes állapotfelmérése történeti források alapján

Saláta Dénes – Krausz Edina – Pető Ákos

A tájat formáló természetes folyamatok és a benne élő ember kölcsönhatásának mind szélesebb körű feltárásakor a régészeti vizsgálatok mellett komplex természettudományos adatgyűjtés és megközelítés is szükséges. A vizsgált területek tájhasználatának időbeli változását, a talajdegradálódási, eróziós folyamatok és a régészeti lelőhelyek állapota közötti kapcsolatot a régészeti talajtan és a tájökológia, illetve tájtörténet eszközeivel ismerhetjük meg. Jelen munkánk célja az volt, hogy a különböző tudományterületek módszereit együtt alkalmazva rávilágítsunk a régészeti lelőhelyek állapota és a környezettörténet közötti összefüggésekre, melyen belül a vizsgált területek tájhasználatának időbeli változását, valamint a változások valószínűsített, a talajra és így az in situ régészeti örökségre kifejtett hatását tartottuk szem előtt.

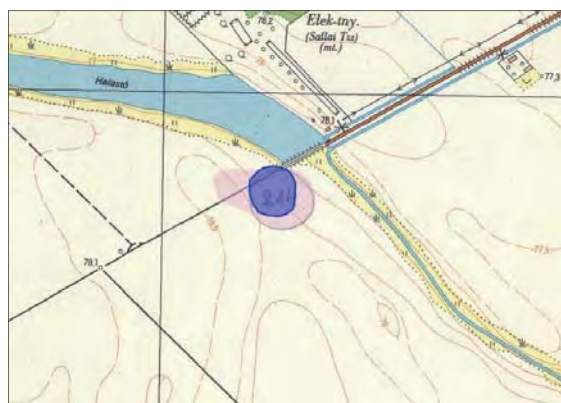
A régészeti lelőhelyek hatósági nyilvántartása

Csákvári Rita

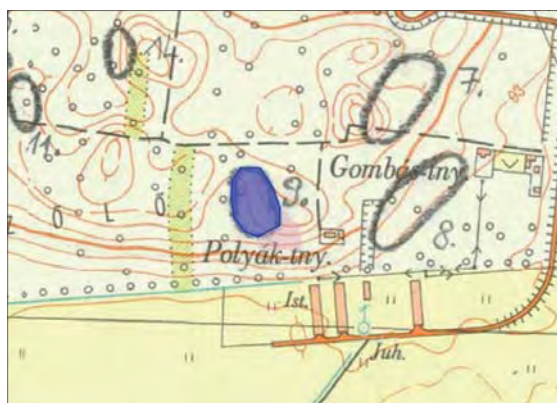
A Forster Gyula Nemzeti és Vagyongazdálkodási Központ Nyilvántartási Irodája országos illetékességgel vezeti a központi, közhiteles hatósági nyilvántartást - többek között - a régészeti lelőhelyekre, védett régészeti lelőhelyekre, védőövezetekre vonatkozóan is. A nyilvántartás egyik feladata a beérkező szakmai szakanyagok alfanumerikus és térinformatikai adatainak rögzítése. A cél, hogy a lelőhelyek forrásai egyértelműen azonosíthatóak legyenek, és ezáltal a lelőhelyek időbeni változásai nyomon követhetővé váljanak. A régész szakmában a térinformatikai eszközök bevonása újabb és újabb távlatokat nyit meg, ezért a nyilvántartás számára is kihívás lépést tartani az igényekkel. Az egyik ilyen jelentős változás az, hogy előfordul, hogy egy lelőhelyhez több érvényes geometriai kiterjedés szerepel a nyilvántartásban.

A másik hasonló, némi magyarázatot igénylő jelenség a feltárt terület kivágása a lelőhely kiterjedéséből, aminek során különös formájú és általában lyukas lelőhely poligonok születnek.

A Forster Központ hosszú távú tervei között szerepel egy, a mostaninál még modernebb alapokon nyugvó, hatékonyabban működő, szakmai és hatósági feladatokat egyaránt támogató nyilvántartási rendszer kifejlesztése.

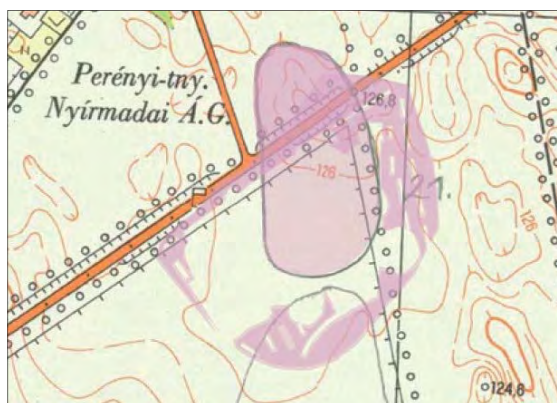
Hódmezővásárhely, lelőhely azonosító: 55466

Tiszavasvári, lelőhely azonosító: 24070

Pusztadobos, lelőhely azonosító: 34870

Vásárosnamény, lelőhely azonosító: 51395

Az előzetes régészeti dokumentáció haszna

Hogyan tudjuk segíteni a beruházók döntéshozatalát?

Csornay Boldizsár

A vonatkozó jogszabályok legutóbbi módosításának egyik célja volt, hogy a régészet hatékony és eredményes lelőhely-felderítéssel (ERD) segítse a beruházói döntések meghozatalát. Hogy a gazdasági szféra mennyire élt a szakmai javaslatok nyújtotta lehetőségekkel a múltban, arra számos negatív példát tudnánk felsorolni a kevés pozitív mellett. Remélhetőleg ez változni fog, de vegyük számba azt is, hogy mi régészek mit tettünk a hatékonyság, gazdaságosság, eredményesség hármasság követelményrendszerének érdekében. Az előzetes régészeti dokumentáció (ERD) 2013. január elseji bevezetése óta eltelt idő alkalmat ad arra, hogy az eddigi legfontosabb tapasztalatokat számba vegyük. A mérleg megmutatja, hogy az az út, amelyen az MNM-NÖK és a feladatait, szakembereit átvevő Forster Központ járt, illetve jár, mennyire megfelelő. Az elmúlt évek óvatos, de határozott eszközfejlesztése, úgy vélem, elkerülhetetlen volt a szakma házon belüli módszertani megújulása szempontjából. Ma már mindenki számára evidencia a GPS kötelező használata terepbejáráskor. De mennyire eredményes a nagy értékű egyéb műszerek alkalmazása? Az elmúlt időszak néhány jelentősebb példáján keresztül kívánok választ adni a felvetett kérdésre.

Magnetométeres vizsgálatokat folytató kollégák a terepen

Örökségvédelmi nagyberuházások

Az első megkereséstől az építkezésig

Kovács Lóránd Olivér – Majerik Vera

A nagyberuházások során a régészeti örökség a beruházók számára megoldandó problémaként, nem pedig kutatási lehetőségként jelentkezik. Ugyanakkor e beruházások a régészeti örökség védelmének legkézzelfoghatóbb helyszínei. A sikeres védelem nagymértékben múlik azon, hogy a feladat mennyire tervezhető, részletei mennyire átláthatóak. A régészeti örökség és a beruházások találkozása természetesen ritkán zökkenőmentes, azonban a problémák kulcsának alapvetően az információk hiányát tartjuk. A nyilvántartási hiányosságok miatt ugyanis a beruházók számára a régészet egyet jelent a kellemetlen meglepetésekkel.

Az előadásban szeretnénk bemutatni beruházói oldalról a régészeti örökséggel kapcsolatos kérdéseket és problémákat.

Sípszótól a felszínrajzig

*Esettanulmány a Makó-Dáli ugar, M43 38-39. lelőhelyek geofizikai, topográfiai és ásatási eredményei alapján
(Poszter)*

Benedek András – Pópity Dániel

Az M43-as autópálya Makó–országhatár közötti szakaszának építését megelőzően végzett nagyszabású régészeti munkálatok közé tartozott a Makó-Dáli ugar nevű határrészben található 38. és 39. lelőhely feltárása. A lelőhelypáros kutatása, a nyomvonal többi lelőhelyéhez képest rendkívül összetettnek bizonyult. A Makó keleti határában, a Dáli-csatorna által körülölelt, félszigetszerű kiemelkedéseken található lelőhelyek kezdetben két önálló egységként szerepeltek a nyilvántartásban, a 2013 tavaszán meginduló kutatások azonban összetartozásukat igazolták. Jelentős mozzanat, hogy a 38. és a 39. lelőhelyen az Archeodata Kft. geofizikai felméréseket is végzett, mintegy 4 hektár nagyságú területen. Ismereteinket tovább bővítette a felmérésünk második rétegét jelentő, a 39. lelőhelyet 10 x 10-es négyzethálóban vizsgáló szisztematikus terepbejárás eredménye. Az ezt követő, közel teljes felületre kiterjedő megelőző feltárás képezte vizsgálatunk harmadik rétegét. Szerény, de nem kevés tanulsággal járó beszámolónk első alkalommal tárja az érdeklődők elé e komplex kutatások eredményeit.

Prediktív régészeti modellezés Polgár térségében a neolitikumtól a középkorig

(Pozster)

Mesterházy Gábor

A településhálózatok vizsgálatának egyik fontos eszköze a prediktív régészeti modellezés, amely az utóbbi évtizedekben nemzetközi szinten is egyre nagyobb teret hódított, miközben hazai környezetben az első sikeres kísérletek zajlottak. A módszerrel egy térségben a régészeti lelőhelyek és leletek helyszínét próbálják meghatározni mintavétel, vagy az emberi viselkedés alapvető jellegzetességeinek felhasználásával. A matematikai statisztikai alapokon nyugvó vizsgálat alapfelvetése, hogy a régészeti korok, korszakok során az emberi megtelepedés helyszíneit a természeti környezet – napjainkban is felismerhető – jellemzői határozták meg. Ebből következően az emberi megtelepedés a tájban nem véletlenszerű, és ezért az eddig azonosított lelőhelyek szóródása alapján térinformatikai és geostatisztikai elemzésekkel kiszűrhetőek azok a helyszínek, ahol a lelőhelyek előfordulásának magas vagy alacsony a valószínűsége. A modellezés végeredménye egy négy kategóriára felosztott térkép, amely a régészetben kevésbé járatosak számára is egyértelműen rámutat a régészeti örökségi elemek előkerülésének valószínűségére.

A doktori disszertációm részét képező témában a Polgár környékén kiválasztott, a Tisza bal partja és a Hortobágy között elhelyezkedő 350 km²-es terület régészeti örökségét vizsgálom. E Tiszagyulaháza és Tiszacsege között húzódó térszín gazdag régészeti emlékanyaggal rendelkezik a neolitikumtól a középkorig.

A kutatás fő kérdése, hogy az alföldi jellegű, sík területeken hogyan, milyen adatokkal és milyen modellezési módszerrel lehet az emberi megtelepedés potenciális térszíneit kiválasztani. Ezt, és hogy milyen változások ismerhetők fel az egyes korszakok között a neolitikumtól a középkorig, kiterjedt szakirodalmi és korábbi terepbejárás anyagok újrahathatározása alapján létrejött adatbázis segítségével vizsgálom. A folyamatosan zajló terepi ellenőrzések eredményei azt mutatják, hogy már az első modellváltozatok sem csak a megtelepedési zónák leszűkítésében jelentenek jelentős előrelépést, hanem a különböző korú településhálózatok értelmezésében is.

Újabb adatok a török kori Buda topográfiájához

Esettanulmány a budai főgyűjtőcsatorna és a budai fonódó villamoshálózat kiépítéséhez kapcsolódó topográfiai eredményekről
(Pozster)

Papp Adrienn

A Budapesti Történeti Múzeum több mint 100 éves története során egyre jobban gyűlnek a város közép- és török kori topográfiáját pontosító adatok. Két terület megismerését, hosszú szünet után, egy-egy nagyszabású projekt segítette.

A budai Tabán a városnak a középkor során legkorábban megtelepült része. Nagy felületű feltárássra az 1930-as években, a városrész bontásakor került sor. A parkosított kialakítás miatt beruházásokkal kevésbé érintett területté vált, így régészeti ismereteink alig gyarapodtak. 2008–2009-ben került sor a budai főgyűjtőcsatorna egyik szakaszának megépítésére, melyhez kapcsolódóan szinte „megszondáztuk” a Tabánt. Az úgynevezett indító- és fogadóaknák készítésekor a terület közép- és török kori domborzati viszonyainak megismerésén túl török kori utca és házrészletek, gödrök és további, más objektumok kerültek felszínre.

A másik terület a Budától északra álló Felhévíz, ahol a város beépítettsége miatt ritkák a régészeti munkát is igénylő beavatkozások. Jelenleg is tart a budai fonódó villamoshálózat kiépítése, melyhez kapcsolódóan itt a közművek cseréje zajlik. Ennek során egyrészt a középkori és török kori útszintek, ezáltal terepszintek azonosítása mellett a török kori Lőpormalom visszabontott falai is felszínre kerültek. Mivel az 1860-as években csak annyira bontották vissza az épületet, hogy fölé kerülhessen az új útburkolat, jelen esetben komoly kihívást jelent a romok megóvása.

A poszter ennek a két területnek az egyre növekvő ismeretanyagát és a fenti beruházások során nyert információk jellegét mutatja be.

Örökségvédelmi szempontok a régészeti topográfiai kutatásban

Reményi László

A fél évszázaddal ezelőtt megkezdett országos, szisztematikus régészeti topográfiai kutatások (MRT) elsődleges célja a régészeti lelőhelyekkel kapcsolatos információk tudományos szempontú és igényű összegyűjtése, elemzése volt. Az elmúlt, körülbelül két évtizedben, a tudományos célú régészeti kutatások mellett, egyre nagyobb hangsúlyt kaptak az örökségvédelmi feladatellátáshoz kapcsolódó munkák, s a megelőző feltárásokat előkészítő lelőhely-diagnosztikai feladatok új kihívások elé állították a szakmát.

Az örökségvédelmi feladatellátásban, a tudományos célú adatgyűjtés és értelmezés szempontjai mellett, illetve helyett, a régészeti emlékek megóvásának lehetőségei, a régészeti emlékek kategorizálásának kérdései (pl.: fokozottan védett lelőhely, régészeti lelőhely, régészeti érdekű terület, vagy elkerülendő örökségi elem, feltárandó régészeti lelőhely, elfedhető lelőhely) kerültek előtérbe. Az örökségvédelmi lelőhely-diagnosztika célja tehát a régészeti örökség elemei védelmi fokának meghatározása, ennek mintája a tájelemek és tájértékek kidolgozott rendszere lehet.

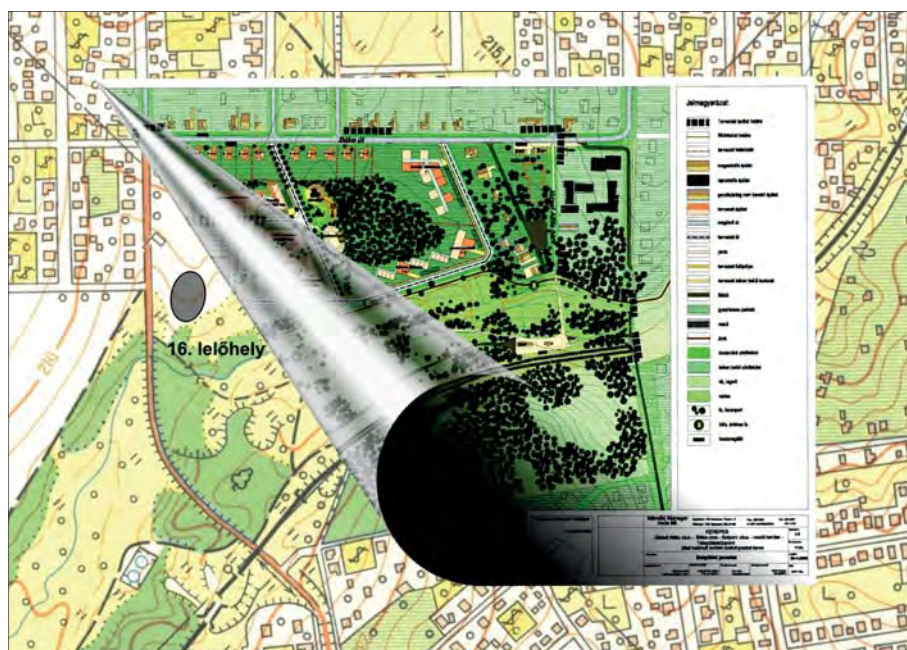
Az örökségvédelmi szempontokból adódóan, a védendő vagy feltárandó területek méter pontos körülhatárolása alapvető elvárás lett. Ez megköveteli a terepi adatfelvétel pontosságát, amit ma már lehetővé tesz a rendelkezésre álló technológia: a műszeres lelőhely-kutatások, terepbejárásoknál GPS alkalmazása. A régészeti lelőhelyekről gyűjtött különböző típusú információk feldolgozása és archiválása ma már csak egy korszerű térinformatikai adatbázisban képzelhető el. Így a megújuló szisztematikus régészeti topográfiai kutatások egyik céljaként egy – a tudományos és örökségvédelmi szempontoknak egyaránt megfelelő – országos régészeti topográfiai térinformatikai adatbázis kialakítását javasoljuk.

Az örökségvédelmi hatásvizsgálat topográfiai vonatkozásai

Tankó Károly

Az örökségvédelmi hatástanulmány, azon belül pedig a régészeti hatásvizsgálat elkészítésének elsődleges célja, hogy számba vegye, felderítse és felmérje a településrendezéssel érintett örökségvédelmi értékeket, vizsgálja az őket ért hatásokat és javaslatot tegyen megóvásukra. Ebből következik, hogy az örökségvédelmi hatáselemzés elmaradása jelentős kockázatokkal járhat. Hiányában előfordulhat, hogy a fejleszteni kívánt területen, a kivitelezés közben napvilágra kerülő régészeti leletek és jelenségek végett szükségessé váló régészeti feladatellátás jelentősen késleltetheti, egyúttal előre nem kalkulálható módon drágíthatja a beruházás megvalósulását. A beruházó oldalán jelentkező kockázat mellett, örökségvédelmi szempontból a településfejlesztésnek kitett régészeti lelőhelyek szinte minden esetben potenciálisan veszélyben vannak. A hatáselemzés kiemelt jelentősége és felelőssége tehát, hogy milyen módon képes az örökségvédelmi értékeket érő káros hatásokat és folyamatokat a lehetséges alternatívák felvázolásával csökkenteni. Amennyiben pedig a régészeti lelőhely elkerülésére nincs mód, vagy jelentős költségnövekedéssel járna, úgy a hatástanulmány a fejlesztést tervezők részére kellő tájékoztatást nyújt a jogszabályi előírásokról és az ezekből adódó kötelezettségekről.

Ennek fényében a hatásvizsgálatot készítő felelőssége a helyi kulturális örökség védelmében vitán felül áll. A megfelelő döntés előkészítéséhez ugyanakkor elengedhetetlen a pontos régészeti topográfiai adatok megléte. Amennyiben ezek hiányosak vagy nem állnak rendelkezésre, úgy ezek előállítása vagy

Régészeti érintettség Kerepes településközpont fejlesztési koncepciójában

kiegészítése szükséges. A MRT szisztematikusan és kellő alaposággal készült, de egyrészt az országnak csak kis töredékét fedi le, másrészt a benne szereplő adatokat az elmúlt évtizedek antropogén hatásai következtében újraértékelni és pontosítani szükséges. A közelmúltban számos tudományos kutatás és régészeti mintaprojekt indult egy-egy mikrorégió régészeti topográfiájának megrajzolására. A hatástanulmányokhoz kapcsolódó kutatások azonban ezektől lényegesen különböznek. A legfontosabb eltérés, hogy a terület kiválasztását nem tudományos feltárási cél, hanem közigazgatási eljárás megindítása jelöli ki. Beépített belváros, újratelepítendő erdő, rekultiválandó hulladéklerakó vagy településrekonstrukcióval összekapcsolt barnamezős beruházás egyaránt lehet célterület. Olyan helyek ezek, amelyeket a tudományosan tervezett, szisztematikus régészeti kutatások, a várható csekély eredmények miatt rendszerint elkerülnek. A hatástanulmányt megelőző topográfiai munka azonban a hagyományos terepi megfigyelésen túl jelentős mértékben a közhiteles lelőhely-nyilvántartási adatbázisra, továbbá a múzeumi adattárak feljegyzéseiben, régi térképeken és a szakirodalomban, valamint a helyi szinten fellelhető adatokra támaszkodik. A jogszabály által kötött közigazgatási eljárási rend miatt csak ritkán van lehetőség vegetációmentes időszakban szisztematikus terepbejárásos lokalizációra, ezért a kutatás súlypontja rendszerint a már meglévő adatok feldolgozására tevődik.

Ettől függetlenül – vagy éppen evégett – a régészeti örökség védelme érdekében az alaposág és a kellő körültekintés elkerülhetetlen. Az eljárás során számos új adat kerülhet napvilágra és teljes körű állapotfelmérés készül. Szerencsés esetekben új lelőhelyek válhatnak ismertté, máskor a már meglévőkre vonatkozó adatok gazdagodhatnak. A jelenlegi jogszabályi környezet az ország összes települési közigazgatási egységének előírja a településrendezési eszközök időszakos felülvizsgálatát, amely egyúttal új örökségvédelmi állapotfelmérést és hatásvizsgálatot tehet szükségessé. Ilyen módon a hatástanulmány nem csupán pillanatnyi örökségvédelmi célokat szolgál, hanem hosszabb távon a régészeti lelőhelyek állapotának időbeli változásait is láttatni engedi.

Előadásom – a fentiek fényében – súlyozottan az örökségvédelmi hatástanulmány speciális régészeti topográfiai szerepére és jelentőségére fókuszál. Ismerteti a jogszabályi környezetből adódó jellegzetességeit és az alkalmazott kutatási módszerek változásait a kezdetektől napjainkig. Vizsgálja a hatástanulmányt, mint a régészeti lelőhelyek állapotfelmérésének és a topográfiai adatok revíziójának egyik fontos eszközt. Konkrét példákon keresztül bemutatja a régészeti topográfia tudományos és társadalmi hasznosulását. Rávilágít arra, hogy a hatásvizsgálat miként hat helyi szinten az örökség védelmére, tekintve a települési önkormányzat, mint közigazgatási alrendszer jogszabályozó szerepére és lehetőségeire; mindez pedig hogyan járul hozzá a régészeti lelőhelyek jelenlegi állapotában való megőrzéséhez és hosszú távú kutathatóságuk biztosításához.

Megmondjuk előre?

Örökségvédelmi célú prediktív régészeti modellezés

Mesterházy Gábor – Stibrányi Máté – Padányi-Gulyás Gergely

A hazai jogszabályi környezetben védeltséget csak az ismert régészeti lelőhelyek élveznek, miközben a nagyobb régészeti topográfiai munkák alapján úgy becsüljük, hogy országosan csak a régészeti lelőhelyek hozzávetőleg 20-30%-át ismerjük jelenleg. Az örökségvédelmi (CRM) célra készült prediktív régészeti modellek ugyanakkor jó alternatívát jelenthetnek a „fehér foltok” feltöltésére régészeti érdeklő területek kijelölésével.

Jelen előadás keretében a téma kapcsán elért kutatási eredményeinket mutatjuk be, melynek során három Fejér megyei mintaterület modellezését végeztük el, sikeresen alkalmazva és igazítva a módszert a hazai környezethez. A térségben végzett – beruházásokhoz kapcsolódó és egyéb – régészeti kutatásai egyúttal a modellezés eredményeinek ellenőrzését is lehetővé tették.

Non-destruktív lelőhely-kutatási módszerek integrált alkalmazása Brigetioban és környékén

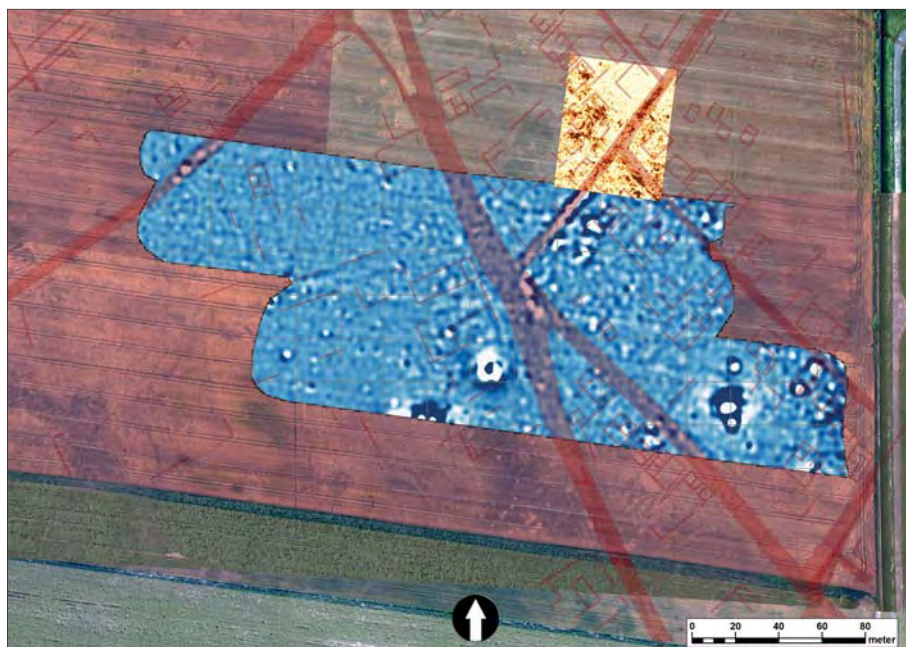
Borhy László – Czajlik Zoltán – Rupnik László – Nagy Balázs – Bartus Dávid

Bár az ókori Brigetio rendszeres feltárása több mint két évtizede tart és a polgárvárosban igen jelentős eredményeket hozott, a római kori település rendszeres légi fényképezését 2008-ban, teljes területének szisztematikus topográfiai kutatását csak 2013-ban tudtuk megkezdeni.

Programunk kiemelt célja a *canabae* és a legiotábor a lehetőségekhez képest eddig kevésbé ismert területének részletes topográfiai kutatása. Ennek érdekében a különböző évszakokban végrehajtott légi fényképezések mellett 4,3 hektáron végeztünk magnetométeres felmérést, amit egy 50 x 60m-es terület talajradaros felmérése, majd ugyanebben a zónában négyzethálós leletgyűjtés és a terület részletes szintezése követett.

A távérzékeléses kutatásokkal párhuzamosan a terület egykori földrajzi viszonyainak megértésében is jelentős előrelépések történtek. A Szőny–Füzitői-csatorna környékén elvégzett talajfúrások, illetve a részletes topográfiai elemzés és modellezés révén a korábbiaknál pontosabb domborzati és vízrajzi rekonstrukció készült.

Programunkat az NKFI Alap 108667-es pályázata támogatja.

A canabae északi részének topográfiai kutatása. A légi felvételek, a mágneses térkép (kék színnel) és a talajradaros felmérés (barna színnel) együttes értelmezése

A Ludasi-tó Speciális Természeti Rezervátum régészeti topográfiája

Előzetes eredmények

Berta Adrián

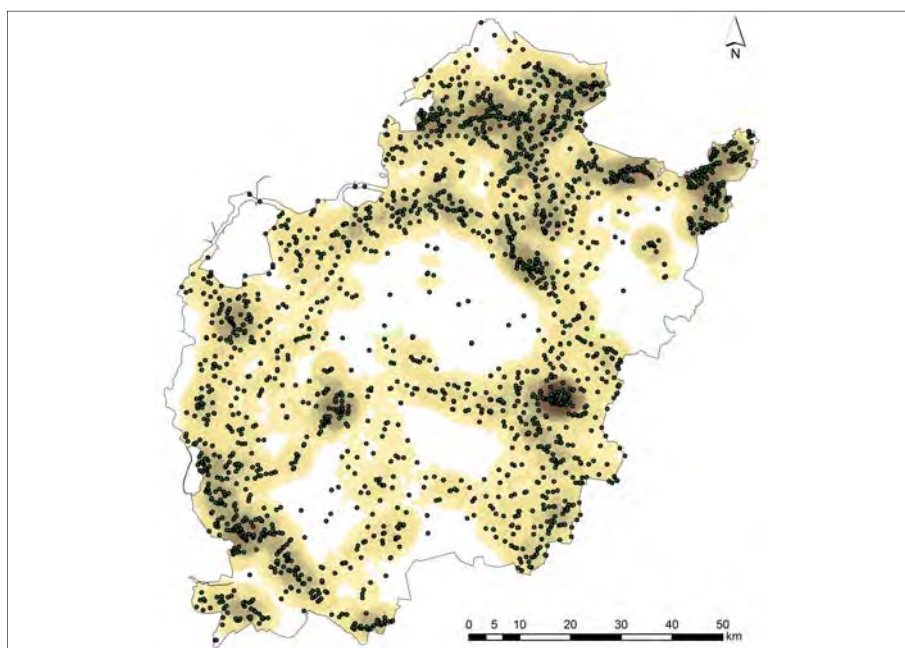
A Ludasi-tó a Bácskának jelenleg Szerbiához tartozó részén, a valamikori Csongrád és Bács–Bodrog vármegyék határán, Szabadka és Horgos között található, a Duna–Tisza-köz homokvidéke és a Bácskai löszhátság határvonalán. A tó és környéke 1955-től állami, 1977-től pedig nemzetközi védelem alatt áll. A tájvédelmi körzetbe 847 hektárnyi terület tartozik, amit egy 2002 hektár területű, úgynevezett védelmi zóna vesz körül.

A Ludasi-tó környékén néhány lelőhely már ismert volt a 19. század második felében, azonban több-kevésbé szisztematikus számbavételük csak a második világháború után indult el Schulmann Imre múzeumigazgató vezetésével és Róka László amatőr régész közreműködésével. A kutatást Szekeres László folytatta az 1960-as évek elejétől az 1990-es évek közepéig.

2010-től a Szegedi Tudományegyetem Régészeti Tanszéke és a Szabadkai Városi Múzeum megállapodása értelmében a szegedi régészhallgatók kezdték meg a kutatást a Ludasi-tó körül. 2012 őszéig elsősorban a már ismert lelőhelyek leletanyagának a rendszerezésére került sor. Ugyanez év novemberétől a hallgatók itt végzik a kötelező tereptani gyakorlatukat, amelynek keretében elindult a természetvédelmi terület szisztematikus, extenzív terepbejárása.

Régészeti topográfiai tapasztalatok tiszántúli halmok felmérése kapcsán

Bede Ádám

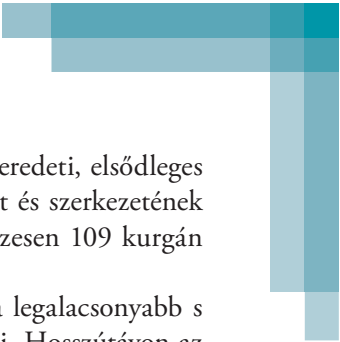

A vizsgálati terület halmainak pontsűrűség-eloszlása

A régészeti topográfiai vizsgálatokat a Közép-Tiszaúton – Csongrád megye tiszántúli felén és Békés megyében, a Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság működési területén – végeztük (114 érintett településen, összesen 797,703 hektár kiterjedésű területen). A felmérés 2007 és 2010 között történt, ehhez kiegészítéseket és pontosításokat 2011-ben tettünk. A 18–20. századi kéziratos és későbbi, nyomtatott térképeken kívül felhasználtuk a levéltári forrásokat, adattári jelentéseket, helytörténeti, régészeti, néprajzi, névtani és természettudományos irodalmat is.

A közép-tiszántúli késő rézkori–kora bronzkori kurgánok felmérésének elsődleges célja a természetvédelmi és tájképi értékkel bíró, valamint a még nem ismert halmok felkutatása volt, ezért a kataszterrel együtt természetiállapot-felmérést is végeztünk. Az adatok kinyeréséhez ezeken túl környezet-történeti, tájtörténeti, geomorfológiai és morfológiai, sztratigráfiai, térinformatikai, botanikai, névtani vizsgálatokat is végeztünk.

Kutatásaink során összesen 2335 őskori kurgánt regisztráltunk. Ezek közül 982 rendelkezik névvel (42%), 1353 névtelen (58%). A felmérés során egy hétfokú skálát dolgoztunk ki a halmok természeti állapotának rangsorolása céljából (1–6 kategória és 0-s jelölés). A jelentős halmok (1–3 kategória) száma összesen 564 (24,2%), a nem jelentősek (4–5 kategória) száma 1133 (48,5%), nem létezőnek tekinthető (6 és 0 kategória) 638 halom (27,3%). A ma is meglévő 1697 kurgán 50,3%-ának teljes felszínét szántják (853 halom).

Természetvédelmi szempontból azok a legértékesebb halmok, melyek megőrizték eredeti, elsődleges lösnövényzetüket, vagyis a löszfalnövényzet és löszpusztagyep fajkészletének elemeit és szerkezetének jellemzőit mutatják. A ma is meglévő 1697 halom közül vizsgálati területünkön összesen 109 kurgán növényzete tekinthető kiemelkedő jelentőségűnek (6,4%).

A gyakorlati védelem egyre sürgetőbb feladat, hiszen a mezőgazdasági művelés a legalacsonyabb s egyben a legnagyobb számban lévő halmokat belátható időn belül el fogja pusztítani. Hosszútávon az egyetlen megoldás, ha központilag szabályozott – de akár halmonként egyénileg eltérő – természetvédelmi kezelést alkalmazunk rájuk.

A határon álló templomok

*Középkori templomos helyek és a településhálózat vizsgálata
(Poszter)*

Stibrányi Máté

A középkori templomok helyszínei sokat segítenek az egykori települési súlypontok megismerésében. Ezek az épületek a lokális településhálózat és a középkori falvak központjai voltak, a környező tájat pedig körük alakította az egykori közösség. Ennek sok esetben máig ható nyomai vannak, ilyenek például a mostani, külterületi határok, amelyek szoros kapcsolatban vannak a középkori határokkal.

Ismerünk azonban olyan templomokat, amelyek nem illeszthetők be ebbe a képbe, mivel pontosan ezeken a külterületi határokon állnak, sőt, több esetben már a középkori határjárásokban is így szerepelnek. Ezek a „határon álló” templomok egy korábbi, Árpád-kori településhálózat lokális központjaiként is értelmezhetők. Előadásomban a középkori templomok és a külterületi határok kapcsolatával, valamint a fent leírt jelenséggel foglalkozom részletesebben.

Késő bronzkori településszerkezet és társadalom a Maros-vidéken a topográfiai munkák és ásatások fényében

(Poszter)

Szeverényi Vajk – Czukor Péter – Priskin Anna – Szalontai Csaba

Az elmúlt években sikerült elindítani egy kutatási projektet, amelynek célja a dél-alföldi késő bronzkori földvárak és a körjük szerveződő településhálózat felderítése, és ezen keresztül a késő bronzkori társadalmi és politikai berendezkedés vizsgálata. A tágabb makrorégió a mai Csongrád, Békés, Arad és Temes megyék területére esik, ebből kutatásunk leginkább Csongrád megyére, a csanádpalotai és makó-rákosi földvárak környezetére fókuszál. Itt ugyanis az elmúlt évtizedek régészeti topográfiai kutatásai rengeteg információt rejtenek, amelyeket sikerrel használhatunk fel a terület településhálózatának rekonstrukciójához. Munkánk során kombináltuk a topográfiai munkák eredményeit az intenzív, szisztematikus terepbejárásokkal, a különféle roncsolásmentes felmérésekkel és a kifelületű tervásatásokkal.

A „Yamnaya Impact Project” régészeti topográfiai tanulságai

*Dani János – Márkus Gábor – Kulcsár Gabriella – Heyd, Volker
Wlodarczak, Piotr – Zitnan, Andrej – Peška, Jaroslav*

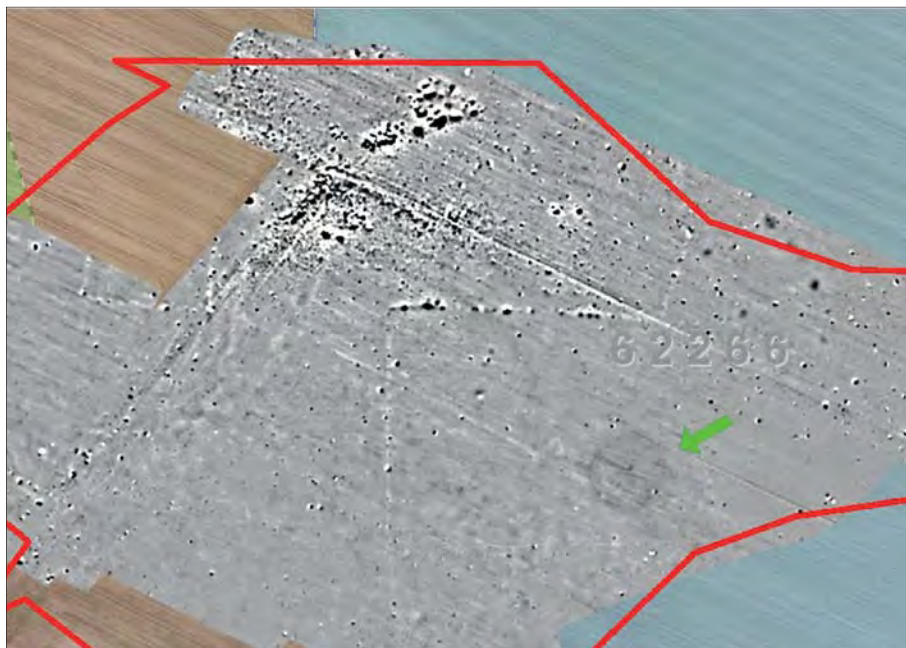
A Kelet-Magyarországon található, mai napig a táj fontos elemét alkotó földhalmokkal/kurgánokkal számos kitűnő természetvédelmi, talajtani munka mellett régészeti tanulmányok sora foglalkozott.

A kutatási kérdésvetések változatosak: a halmok alapvető felmérése, különféle forrásokban és egykori történetekben való felbukkanása, tudományos igényű feltérképezése, ökológiai vizsgálata, régészeti feltárása egyaránt megjelenik a palettán. A ma még meglévő és látható, talán néhány ezer halom mellett azonban jelentős részük már elpusztult, nincsen felszín fölötti nyoma.

2013–2014-ben egy nemzetközi projekt keretein belül ezeknek a ma már nem látható halmoknak a vizsgálatára vállalkoztunk. Alapötletként a régi történeti térképeken, felméréseken lévő halmok összegyűjtését, mai térképi rendszerben történő lokalizálását és azonosítását, majd ezek közül néhány kutatását tűztük ki célul.

A Visegrádi Alap támogatásával kezdődő projektben két, Hajdú-Bihar megyére eső mintaterületen (Hajdúnánás, Nádudvar) végeztünk az elpusztult halmokon geofizikai vizsgálatokat is, majd az ezek alapján kiválasztott helyszínen feltárássra is sor került.

2014-ben az M4-es autópálya nyomvonalának egyik pihenője alatt (Bojt határában), szintén magneto-méteres felmérés eredményeként, „véletlenül” bukkantunk egy újabb elpusztult halomra, ahol szintén sikerült kutatni.

Bojt határában lévő, elpusztult kurgán geofizikai felmérésen

Valamennyi roncsolásmentes módszerrel (is) kutatott halom esetében igaz azonban – és így mi sem kerülhettük el ezt a nehézséget – hogy a „láthatóvá válásuk” ellenére a kronológiai meghatározás és a sírok bolygatatlansága kérdéses mindaddig, amíg roncsolásos módszerrel (régészeti feltárással) való kutatásukra nem kerül sor.

A program során elvégzett geográfiai elemzések, régi térképek és mai felmérések adatainak összehasonlítása hosszútávon lehetővé teheti számunkra, hogy mind a ma látható, mind a láthatatlan kulturális örökségelemeket azonosítani tudjuk. Ez közelebb vihet minket az elmúlt évezredekben Kelet-Magyarországon kialakult unikális jelenségcsoport további megismeréséhez, kronológiai és kulturális elemzéséhez, valamint az őskori tájban betöltött szerepük vizsgálatához.

A kurgán feltárt központi temetkezése

Újraolvasott fejezet Budapest múltjából

Csepel-Szabadjikötő őskori leleteinek újrafeldolgozása és a városi régészeti topográfia lehetőségei

Szilas Gábor – Tóth Farkas Márton

A Csepel-sziget északi része Budapest területének intenzívebben kutatott régiói közé sorolható. A különböző, elsősorban építőipari beruházásokhoz kötődő régészeti feltárásoknak, leletmentéseknek és megfigyeléseknek köszönhetően számos korszak lelőhelyeit és leleteit ismeri innen a kutatás. A jelenleg felvázolható régészeti topográfiai kép ugyanakkor meglehetősen mozaikos, és az építkezésekhez kötődő feltáró munkák jellegéből adódóan mindenképpen torznak tekinthető. További problémát jelent az elsősorban a 2. világháború előtt lezajlott leletmentések során, bizonytalan kontextusból származó tárgyak publikálásának hiányos volta. A Budapesti Történeti Múzeum őskori gyűjteményében található, Csepel-Szabadjikötő területéről a múlt század 30-as éveinek végén előkerült leletanyag egy része korábbi közlések során már eljutott a tudományos közönséghez. A tárgyak nagyobbik része ugyanakkor mind a mai napig publikálatlan és olyan, a Csepel-sziget északi régiójában eddig nem ismert régészeti korszakok emlékeit tartalmazza, melyek tipológiai szemléletű közlése számos új információval szolgálhat a terület őskori megtelepedettségét illetően. Az egyes leletcsoportok szétválasztása és korszakolása mellett szükséges és fontos, hogy áttekintsük a Csepel-sziget geomorfológiai adottságairól rendelkezésünkre álló adatokat, valamint hogy összevessük azokat a Szabadjikötő területéről származó leletek vizsgálata folytán és az utóbbi években Budapest XXI. kerületében végzett régészeti kutatások során nyert információkkal. Ez által egyszersmind megpróbálkozunk a mikrorégió és Budapest komplexebb régészeti topográfiai képének felrajzolásával, másrészt szándékaink szerint kiterünk a városi régészeti topográfia nehézségeire és sajátosságaira is, egy régi, gyűjteményi anyag újra feldolgozásán keresztül szemléltetve azt. Nem titkolt szándékunk, hogy a bemutatott esettanulmány egy jövőben megjelenő, összetett és korszerű budapesti régészeti topográfiai munka részét és módszertani alapját képezze.

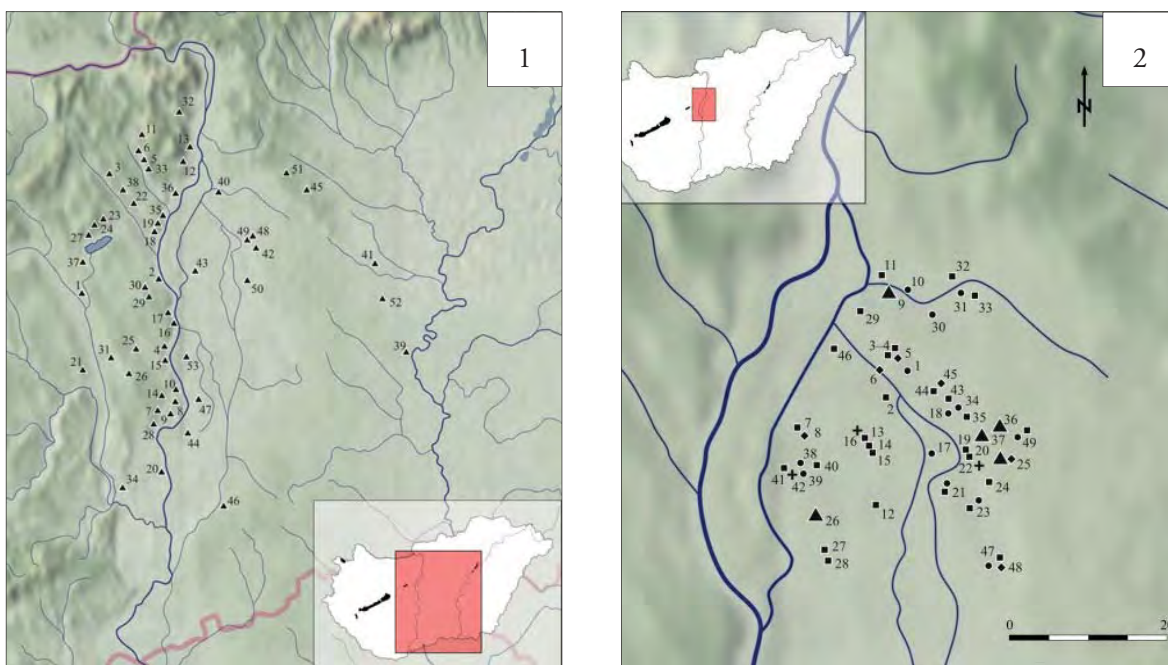

Régiótól a lelőhelyig

*Lelőhely-felderítési módszerek alkalmazásának tapasztalatai a Duna mentén
(Kakucs régió)*

**Kulcsár Gabriella – Serlegi Gábor – Pető Ákos – Márkus Gábor
Jaeger, Mateusz – Kiss Viktória – Szeverényi Vajk**

Az MTA BTK Régészeti Intézet bronzkoros munkacsoportjának egyik kutatási területe jelenleg a közép-magyarországi Duna-völgy bronzkori településtörténetének vizsgálata, ezen belül a Dunától nyugatra található Benta-völgy, illetve a Dunától keletre fekvő Kakucs régió minél teljesebb megismerése. A két területen 2010 óta folynak nemzetközi kutatások, intenzív terepbejárásokat, fémkeresőzést, geofizikai felmérést, talajtani fúrásokat és régészeti feltárást folytatunk a Magyar Tudományos Akadémia, a Nemzeti Kulturális Alap és a Lengyel Kutatási Alap támogatásával.

A Vátya korszak erősített települései (1) és a Kakucs régió temetői és települései (2) (Szeverényi–Kulcsár 2012, Fig. 1, Fig. 27 alapján)

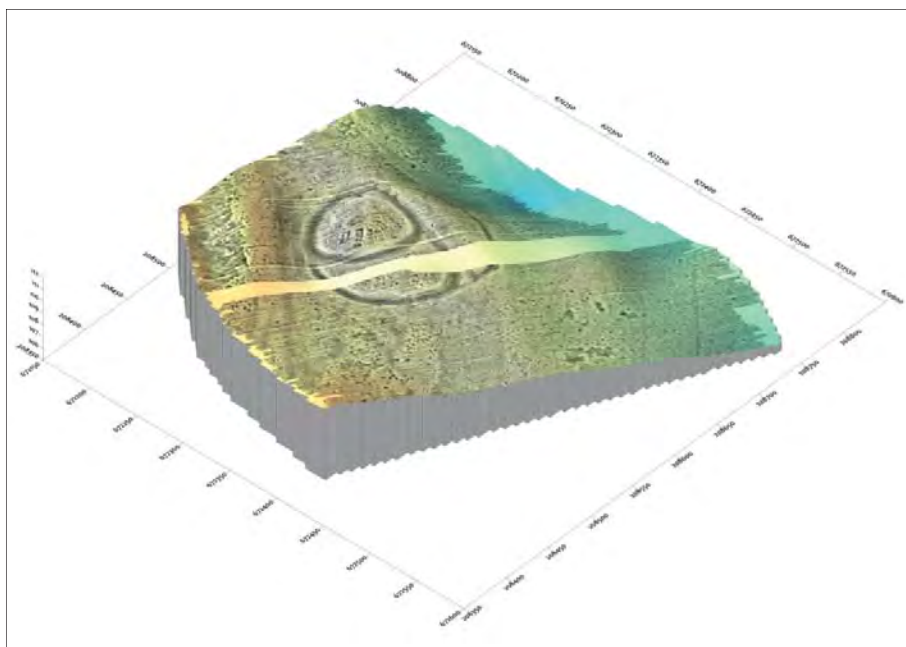
Előadásunkban a Dunától keletre található Kakucs régióban végzett topográfiai munkáink alapján kirajzolódó bronzkori településszerkezetet és a lelőhelyek elemzési lehetőségeit mutatjuk be. Az általunk vizsgált terület a Duna Budapeستől délre található szakasza Dömsödig, illetve keleten a Soroksár–Gyál–Kakucs vonal által határolt terület.

Az eddig feltérképezett településhálózaton belül jelenleg több települési típust tudunk elkülöníteni. Az árokkal körbevett, erősített települések sorában Kakucs-Balla-domb, Kakucs-Turján mögött, Dabas-Dabasi Szőlők, Dömsöd-Leányvár és Soroksár-Várhegy lelőhelyeket említhetjük. A települések kutatását légi- és műholdfelvételek mellett geofizikai felmérések, sekély talajtani fúrások és intenzív terepbejárások segítik.

A felsorolt lelőhelyek közül Kakucs-Turján mögött lelőhely erősített településének komplex kutatása 2013-ban kezdődött magyar-lengyel-német együttműködés keretében. A természettudományos vizsgálatokat is nagymértékben magában foglaló, többszintű régészeti kutatásokat az NKA által támogatott, roncsolásmentes vizsgálatsorozattal egészítettük ki. A térképező talajfúrás módszerével végzett kutatások célja a tágabb értelemben vett lelőhely fejlődéstörténetének és rétegtani viszonyainak megismerése volt.

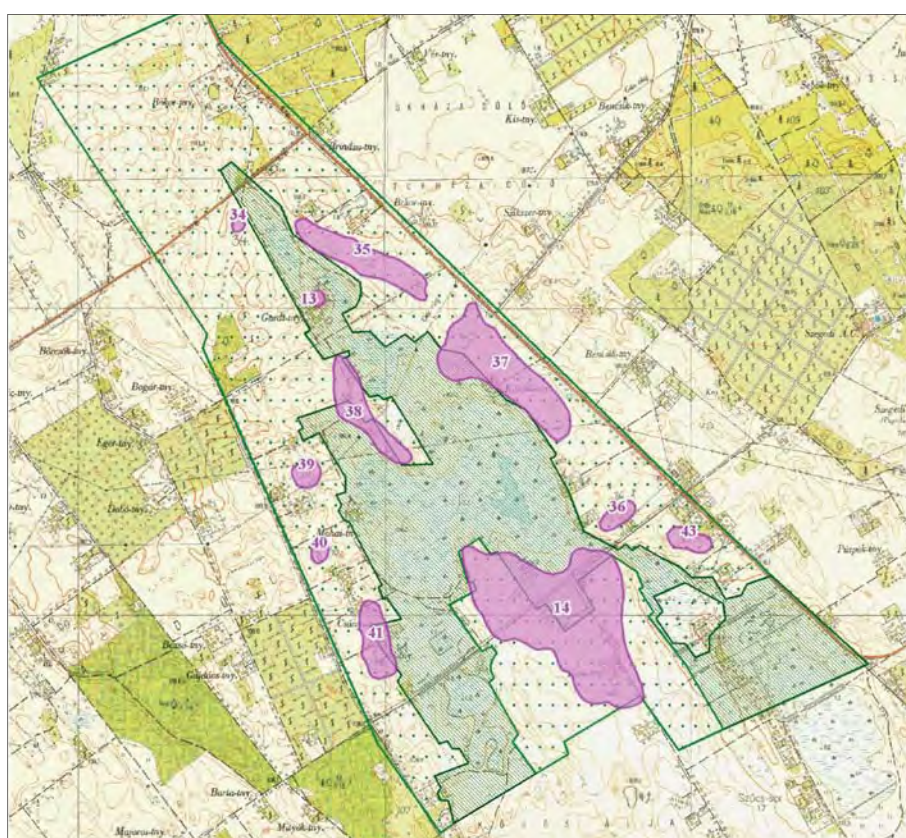
Hasonló, régészeti célú, de talajtani módszerekre alapozott vizsgálatsorozat elvégzésére törekszünk a régió többi lelőhelyén is, így az azonos módszertani elvek alapján elvégzett térképező talajfúrások eredményei megfelelő összehasonlítási alapot jelentenek majd a régió lelőhelyeinek egységes szerkezeti vizsgálatához. Ezen felül a vizsgálatok eredményei alapján kirajzolódó rétegtani viszonyok összevethetőek a Kakucs-Turján mögött lelőhelyen folyamatban lévő régészeti feltárás adataival is. Reményeink szerint mindezek alapján kidolgozható egy olyan célzott kutatási módszer, amely topográfiai értelemben hozzájárulhat egy átfogó kép megrajzolásához a régészeti lelőhelyek jellegéről a feltárási munkák megkezdése előtt.

Kakucs-Turján mögötti lelőhely magnetométeres felmérése alapján készült 3D rekonstrukció (Márkus Gábor, Archeodata 1998 Bt. munkája)

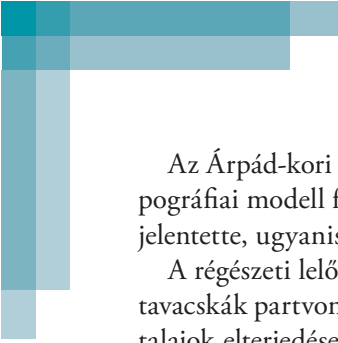
Árpád-kori településhálózat rekonstrukciója a Duna–Tisza-köz déli részén

Bálint Marianna

Ásotthalom, Gardi-tanya és környéke, talajtérkép és topográfiai térkép egymásra illesztése

Az előadás a Dorozsma-Majjai homokhát, mint természetföldrajzi értelemben vett kistáj Árpád-kori településhálózatának jellegzetességeit vizsgálja. Ennek körvonalazásában a Duna-Tisza közén csak a régészeti topográfia eredményeire hagyatkozhatunk, ugyanis a térség településeire vonatkozó okleveles forrás a korszakból gyakorlatilag nem maradt fenn. A terepbejárás olyan gyors és olcsó régészeti módszer, amely megbízható adatokat szolgáltat egy adott terület benépesedésére vonatkozóan. Munkámhoz a Szegedi Tudományegyetem Régészeti Tanszékén készült szakdolgozatok vonatkozó adatait használtam fel, amelyek feldolgozásához statisztikai módszereket alkalmaztam.

Az Árpád-kori falutelepülések elhelyezkedésében megfigyelhető szabályszerűségeket egy egyszerű topográfiai modell felállításával vizsgáltam, melynek alapját az egykori vízrajzi viszonyok rekonstrukciója jelentette, ugyanis a településhálózat csak a természeti környezet ismeretében értelmezhető.

A régészeti lelőhelyek a homokbuckák által elgátolt medencékben kialakult, sűrű hálózatot létrehozó tavacsok partvonalát követik. A napjainkban erősen vízhiányos terület maximális vízborítottsága a réti talajok elterjedése alapján 14–15%-ra becsülhető. Ezek a tavak megfelelő vízbázist jelentettek egy sűrű településhálózat fenntartásához.

A területen folytatott régészeti terepbejárások során nagyszámú Árpád-kori lelőhelyet ismertünk meg. Ez alapján az ország más területeihez hasonló sűrűségű faluhálózatot rekonstruálhatunk a Dorozsma-Majsai homokhát területére is.

A rekonstruált falvak az Árpád-kori településhálózat legalsó szintjét jelentik. A lelőhelyek elhelyezkedése alapján megállapíthatjuk, hogy ez a települési szint 3–5 km átmérőjű gazdasági egységekre tagolódik, melyekben szórtan helyezkednek el a szállásjellegű települések.

A konferencia levezető elnökei

1. nap

JANKOVICH-BÉSÁN DÉNES

Kandidátus, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal ny. dokumentációs igazgatója, Budapest
jankovichbd@gmail.com

RÉVÉSZ LÁSZLÓ

Kandidátus, tanszékvezető egyetemi docens, Szegedi Tudományegyetem, Régészeti Tanszék, Szeged
revesz.laszlo@hnm.hu

2. nap

CSORNAY BOLDIZSÁR

PhD, régészeti elnökhelyettes,
Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ, Budapest
boldizsar.csornay@forsterkozpont.hu

LASZLOVSZKY JÓZSEF

Kandidátus, egyetemi docens, Közép-európai Egyetem,
Középkortudományi Tanszék, Budapest
laszlovj@ceu.hu

3. nap

BENKŐ ELEK

DSc, MTA BTK Régészeti Intézet, igazgató, Budapest
benko.elek@btk.mta.hu

TÖRÖK LÁSZLÓ

MTA rendes tag, MTA BTK Régészeti Intézet, professor emeritus, Budapest
torok.laszlo@btk.mta.hu

A konferencia előadói

BACSKAI ISTVÁN

Műszeres leletfelderítő, Hajdúnánás
femkereses@gmail.com

BÁLINT MARIANNA

Hajdúsági Múzeum, Hajdúböszörmény
regesz@hajdusagimuzeum.hu

BARTUS DÁVID

ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest,
bartusdavid@gmail.com

BEDE ÁDÁM

Móra Ferenc Múzeum, Szeged
bedeadam@gmail.com

BENEDEK ANDRÁS

Móra Ferenc Múzeum, Szeged
benedek.79@gmail.com

BENKŐ ELEK

MTA BTK Régészeti Intézet, Budapest
benko.elek@btk.mta.hu

BERTA ADRIÁN

Szegedi Tudományegyetem BTK Régészeti Tanszék, Szeged
adrianberta@gmail.com

BERTÓK GÁBOR

Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest
bertokgabor@yahoo.co.uk

BÍRÓ PÉTER

Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ, Budapest
peter.biro@forsterkozpont.hu

BORHY LÁSZLÓ

ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest
laszlo.borhy@btk.elte.hu

BÖDŐCS ANDRÁS

ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest
bodocs.andras@btk.elte.hu

CZAJLIK ZOLTÁN

ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest
czajlik.zoltan@btk.elte.hu

CZUKOR PÉTER

Móra Ferenc Múzeum, Szeged
peterczukor@gmail.com

CSÁKVÁRI RITA

Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ, Budapest
rita.csakvari@forsterkozpont.hu

CSÁNYI MARIETTA

Damjanich János Múzeum, Szolnok
csanyi@djm.hu

CSORNAY BOLDIZSÁR

Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ, Budapest
boldizsar.csornay@forsterkozpont.hu

DANI JÁNOS

Déri Múzeum, Debrecen
drdanij@gmail.com

FELD ISTVÁN

ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest
feld@t-online.hu

GÁTI CSILLA

Janus Pannonius Múzeum, Pécs
gatics@gmail.com

GÖMÖRI JÁNOS

Soproni Múzeum, Sopron
gomori@ggki.hu

HEYD, VOLKER

University of Bristol, Department of Archaeology and Anthropology, Nagy-Britannia
volker.heyd@bristol.ac.uk

HOLL BALÁZS

Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ, Budapest
balazs.holl@forsterkozpont.hu

ILON GÁBOR

Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ, Szombathely
ilon.gabor56@gmail.com

ISTVÁNOVITS ESZTER

Jósa András Múzeum, Nyíregyháza
istvanov@jam.nyirbone.hu

JAEGER, MATEUSZ

Adam Mickiewicz University, Poznań és Institute of European Culture, Gniezno, Lengyelország
jaeger@amu.edu.pl

K. NÉMETH ANDRÁS

Wosinsky Mór Megyei Múzeum, Szekszárd
knemetha@wmmm.hu

KALLI ANDRÁS

Herman Ottó Múzeum, Miskolc
kalliandras@gmail.com

KISS VIKTÓRIA

MTA BTK Régészeti Intézet, Budapest
kiss.viktoria@btk.mta.hu

KOVÁCS GYÖNGYI

MTA BTK Régészeti Intézet, Budapest
kovacs.gyongyi@btk.mta.hu

KOVÁCS LÓRÁND OLIVÉR

Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ, Budapest
lorand.kovacs@forsterkozpont.hu

KOVALICZKY GERGELY

Janus Pannonius Múzeum, Pécs
kovaliczky.gergely@jpm.hu

KRAUSZ EDINA

Nyugat-Magyarországi Egyetem, Sopron
wintry.wilderness25@gmail.com

KULCSÁR GABRIELLA

MTA BTK Régészeti Intézet, Budapest
kulcsar.gabriella@btk.mta.hu

KUSTÁR FERENC

egyetemi hallgató, Szegedi Tudományegyetem, Régészeti Tanszék, Szeged
kustar.f@gmail.com

KVASSAY JUDIT

Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ, Budapest
judit.kvassay@forsterkozpont.hu

LASSÁNYI GÁBOR

BTM Aquincumi Múzeum, Budapest
lassanyi.g@gmail.com

LASZLOVSZKY JÓZSEF

Közép-európai Egyetem, Budapest
laszlovj@ceu.hu

MAJERIK VERA

Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ, Budapest
vera.majerik@forsterkozpont.hu

MÁRKUS GÁBOR

Archeodata 1998 Bt., Polgár
markusgabor@yahoo.com

MESTERHÁZY GÁBOR

Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ, Budapest
gabor.mesterhazy@forsterkozpont.hu

MÉSZÁROS PATRÍCIA

Csongrád Megyei Kormányhivatal, Szeged
meszaros.patricia@szegedjaras.csmkh.hu

MORDOVIN MAXIM

ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest
mordovin.maxim@btk.elte.hu

NAGY BALÁZS

ELTE TTK Földrajz- és Földtudományi Intézet, Földrajztudományi Központ, Budapest
nagybalazs@caesar.elte.hu

PAÁR FERENC

Magyar Természetjáró Szövetség, Budapest
paarferenc@gmail.com

PADÁNYI-GULYÁS GERGELY

Lechner Lajos Tudásközpont Nonprofit Kft, Budapest
padanyigulyasgergely@lltk.hu

PAPP ADRIENN

Budapesti Történeti Múzeum, Budapest
papp.adrienn@mail.btm.hu

PEŠKA, JAROSLAV

Archeologické Centrum Olomouc, Csehország
jaroslav.peska@upol.cz

PETHE MIHÁLY

Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ, Budapest
mihaly.pethe@forsterkozpont.hu

PETŐ ÁKOS

Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest
pettoako@gmail.com

PETŐ ZSUZSA ESZTER

Közép-európai Egyetem, Történettudományi Doktori Iskola, PhD-hallgató
zsuzsaeszter.peto@gmail.com

PÓPITY DÁNIEL

Móra Ferenc Múzeum, Szeged
popitydani@gmail.com

PRISKIN ANNA

Pécsi Tudományegyetem, BTK Régészeti Tanszék, Pécs
priskin.annamaria@pte.hu

PUSZTA SÁNDOR

Fractal Bt., Budapest
fractal@fractal.hu

REMÉNYI LÁSZLÓ

Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ, Budapest
laszlo.remenyi@forsterkozpont.hu

RUPNIK LÁSZLÓ

ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest
rupnik.laci@gmail.com

SALÁTA DÉNES

Nyugat-Magyarországi Egyetem, Sopron
dimitrij.blackwing@gmail.com

SERLEGI GÁBOR

MTA BTK Régészeti Intézet, Budapest
serlegi.gabor@btk.mta.hu

STIBRÁNYI MÁTÉ

Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ, Budapest
mate.stibranyi@forsterkozpont.hu

SZ. WILHELM GÁBOR

Katona József Múzeum, Kecskemét
wilhelm@kkjm.hu;

SZABÓ GÁBOR

ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest
vasagab@gmail.com

SZABÓ MÁTÉ

*Pécsi Tudományegyetem, BTK TTI, Régészeti Tanszék és Pécsi Tudományegyetem,
BTK TTI Pécsi Légirégészeti Téma, Pécs*
szabo.mate@pte.hu

SZALONTAI CSABA

régész, örökségvédelmi szakértő, Szeged
csaba.szalontai@gmail.com

SZENDE LÁSZLÓ

Magyar Nemzeti Múzeum, Adattár, Budapest
szende.laszlo@hnm.hu

SZEVERÉNYI VAJK

MTA BTK Régészeti Intézet, Budapest
szeverenyi.vajk@btk.mta.hu

SZILAS GÁBOR

BTM Aquincumi Múzeum, Budapest
szilasg@gmail.com

SZŐCS PÉTER

Szatmár Megyei Múzeum, Szatmárnémeti, Románia
peter.szocs@gmail.com

SZTANKOVÁNSZKI TIBOR

egyetemi hallgató, Szegedi Tudományegyetem, Régészeti Tanszék, Szeged
sztankovanszkitibor@gmail.com

TANKÓ KÁROLY

ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest
csisztar@gmail.com

TÁRNOKI JUDIT

Damjanich János Múzeum, Szolnok
tarnoki@djm.hu

TEREI GYÖRGY

Budapesti Történeti Múzeum, Budapest
tereigyorgy@gmail.com

TOLNAI KATALIN

Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest
tolnaikati@yahoo.com

TÓTH FARKAS MÁRTON

BTM Aquincumi Múzeum, Budapest
tothfarkasmarton@gmail.com

TUTKOVICS ESZTER

Herman Ottó Múzeum, Miskolc
tutieszter@gmail.com

VARGHA MÁRIA

Közép-európai Egyetem, Történettudományi Doktori Iskola, PhD-hallgató
m.vargha@gmail.com

VIRÁGOS RÉKA

Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ, Budapest
reka.viragos@forsterkozpont.hu

VISY ZSOLT

Pécsi Tudományegyetem, BTK Régészeti Tanszék, Pécs
visy.zsolt@pte.hu

VIZI MÁRTA

Wosinsky Mór Megyei Múzeum, Szekszárd
vizim@wmmm.hu

WŁODARCZAK, PIOTR

Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Oddział w Krakowie, Kraków, Lengyelország
wlodarczak.piotr@gmail.com

WOLLÁK KATALIN

Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ, Budapest
katalin.wollak@forsterkozpont.hu

ZITNAN, ANDREJ

Senior Archaeologist, Bratislava, Szlovákia
archrider@gmail.com

ZSIDI PAULA

BTM Aquincumi Múzeum, Budapest
zsidi.paula@aquincum.hu

Magyarország Régészeti Topográfiája

MÚLT – JELEN – JÖVŐ

Konferencia 2015. május 11-13.

Az ülés időpontja: 2015. május 11. (hétfő)

Az ülés helyszíne: Magyar Nemzeti Múzeum Díszterem

9³⁰–10⁰⁰ Regisztráció

10¹⁰ Köszöntő
Csorba László főigazgató, Magyar Nemzeti Múzeum

Levezető elnök

Jankovich-Bésán Dénes

10²⁰–10⁴⁰ *Benkő Elek*: Magyarország Régészeti Topográfiája. Múlt – jelen – jövő. Szakmai bevezető

10⁴⁰–11⁰⁰ *Kvassay Judit*: A „félcédulától” a lelőhelyleírásig. Az MRT kötetek előkészítő adatgyűjtési munkafolyamatai

11⁰⁰–11²⁰ *Gömöri János*: Az MRT és kishúga, a MILK. Magyarország régészeti topográfiai munkálatai és Magyarország Iparrégészeti Lelőhelykatasztere: A korábbi együttműködés és a jövőbeli összehangolás lehetőségei

11²⁰–11⁴⁰ *Kávészünet*

11⁴⁰–12⁰⁰ *Laszlószky József*: Magyarország Régészeti Topográfiája és a tájrégészet. Múlt – jelen – jövő

12⁰⁰–12²⁰ *Szende László*: Topográfiai jellegű kéziratok a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti adattárában

12²⁰–12⁴⁰ *Wollák Katalin – Stibrányi Máté – Virágos Réka*: Régészeti topográfia és nyilvántartás Európában – külföldi kitekintés

12⁴⁰–12⁵⁵ Poszterek 5-5 percben
Mordovin Maxim – Vargha Mária: Mindszentpuszta – leletek és topográfia
Szabó Máté: 20 év Magyarország légi régészetében. A Pécsi Tudományegyetem, Pécsi Légitrégészeti Téma archívuma
Pető Zsuzsa Eszter: Régészeti topográfia a Szendrői-medencében

12⁵⁵–14⁰⁰ *Ebédészünet*

Levezető elnök

Révész László

- 14⁰⁰–14²⁰ *Kovács Gyöngyi – Csányi Marietta – Tárnoki Judit: Topográfiai kutatások a Tiszaszugban (Jász-Nagykun-Szolnok m.)*
- 14²⁰–14⁴⁰ *Berta Adrián – Mészáros Patrícia – Pópity Dániel: Régészeti topográfiai munkák múltja, jelene és jövője Csongrád megyében. Eredmények, lehetőségek*
- 14⁴⁰–15⁰⁰ *Czajlik Zoltán – Sz. Wilhelm Gábor – Bödőcs András – Rupnik László: Légifényképes topográfiai kutatások Bács-Kiskun megyében*
- 15⁰⁰–15²⁰ *Kávészünet*
- 15²⁰–15³⁵ Posztterek 5-5 percben
Bede Ádám: A kéziratos térképek jelentősége a felszíni régészeti jelenségek azonosításában. Esettanulmány a Károlyi család térképei alapján
Sztankovánszki Tibor – Kustár Ferenc: Kardoskút nyugati határában végzett terepbejárások feldolgozása és eredményei
Vizi Márta: Terepbejárások Decs-Ete mezőváros komplex régészeti programjában
- 15³⁵–15⁵⁵ *K. Németh András: A Tolna megyei régészeti topográfiai kutatások vázlatos története*
- 15⁵⁵–16¹⁵ *Feld István – Terei György: Vártopográfiák, regionális várkutatás Magyarországon*
- 16¹⁵–16³⁵ *Kávészünet*
- 16³⁵–16⁵⁵ *Visy Zsolt: A római limes magyarországi topográfiája a CLIR program és a világörökségi nevezés tükrében*
- 16⁵⁵–17¹⁵ *Istvánovits Eszter – Szócs Péter: Határon átnyúló topográfiai kutatások. Szabolcs és Szatmár*

Az ülés időpontja: 2015. május 12. (kedd)

Az ülés helyszíne: Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ, Tanácsterem (1113 Budapest, Daróci út 3.)

10¹⁰   Köszöntő
Sághy Attila elnök, Forster Központ

Levezető elnök

Csornay Boldizsár

- 10²⁰–10⁴⁰   *Stibrányi Máté*: A kulcslyuk és az ablak. A lelőhely-azonosítás és a régészeti topográfia lehetőségei
- 10⁴⁰–11⁰⁰   *Tolnai Katalin*: Adat vagy információ? Térbeli elemzések publikált topográfiai gyűjtések alapján
- 11⁰⁰–11²⁰   *Mesterházy Gábor*: Regionális léptékű terepbejárás módszertani lehetőségei Magyarországon
- 11²⁰–11⁴⁰   *Kávészünet*
- 11⁴⁰–11⁵⁰   Poszterek 5-5 percben
Tutkovics Eszter – Kalli András – Bálint Marianna – Bacskai István: A megkerült falu. A műszeres leletfelderítés tapasztalatai Bükkábrány-Bánya fejlesztési területén
Bertók Gábor – Gáti Csilla – Kovaliczky Gergely: Légifelvételek katalogizálása a 21. században. A Janus Pannonius Múzeum légifelvételeinek adatbázisa
- 11⁵⁰–12¹⁰   *Holl Balázs*: Határtalan lelőhelyek avagy van-e a lelőhelynek határa?
- 12¹⁰–12³⁰   *Pethe Mihály*: Geofizikai mérések a régészeti kutatások szolgálatában
- 12³⁰–12⁵⁰   *Pető Ákos – Reményi László*: Régészeti talajtani vizsgálati módszerek alkalmazási lehetősége a régészeti topográfiai kutatásokban. Esettanulmány Perkáta-Forrás-dűlő és Perkáta-Faluhelyi-dűlő kapcsán
- 12⁵⁰–14⁰⁰   *Ebédészünet*

Levezető elnök

Laszlovszky József

- 14⁰⁰–14²⁰   *Bertók Gábor – Gáti Csilla*: Egy légirégészeti topográfia kezdete. Légirégészeti kutatások Baranya megyében (2005 – 2015)
- 14²⁰–14⁴⁰   *Szabó Máté*: „(Hungarian) National Mapping Program”. Hol a helye a légirégészetnek az új MRT-ben?
- 14⁴⁰–15⁰⁰   *Ilon Gábor*: A néhai Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat fémkeresős protokolljának eredményei a 27 hektáros ménfőcsanaki lelőhelyrészleten

- 15⁰⁰–15²⁰ *Kávészünet*
- 15²⁰–15⁴⁰ *V. Szabó Gábor – Bíró Péter – Paár Ferenc: Bronzkincs a tájban. Topográfiai és geográfiai módszerek alkalmazása a késő bronzkori deponálás gyakorlatának megismeréséhez*
- 15⁴⁰–16⁰⁰ *Lassányi Gábor – Zsidi Paula: Fémkeresős kutatás és lelőhelyvédelmi munkák az aquincumi polgár város nyugati felében*
- 16⁰⁰–16²⁰ *Saláta Dénes – Krausz Edina – Pető Ákos: Régészeti lelőhelyek előzetes állapotfelmérése történeti források alapján*
- 16²⁰–16⁴⁰ Az első és második nap posztereinek együttes megtekintése

Az ülés időpontja: 2015. május 13. (szerda)

Az ülés helyszíne: MTA Jakobinus Terem (1014 Budapest, Országház u. 30.)

Levezető elnök

Benkő Elek

- 10¹⁰–10³⁰ *Csákvári Rita*: A régészeti lelőhelyek hatósági nyilvántartása
- 10³⁰–10⁵⁰ *Csornay Boldizsár*: Az előzetes régészeti dokumentáció haszna. Hogyan tudjuk segíteni a beruházók döntéshozatalát?
- 10⁵⁰–11¹⁰ *Kovács Lóránd Olivér – Majerik Vera*: Örökségvédelmi nagyberuházások. Az első megkeresésétől az építkezésig
- 11¹⁰–11³⁵ *Kávészünet*
- 11³⁵–11⁵⁰ Posztterek 5-5 percben
Benedek András – Pópity Dániel: Sípszótól a felszínrajzig. Esettanulmány a Makó-Dáli ugar, M43 38-39. lelőhelyek geofizikai, topográfiai és ásatási eredményei alapján
Mesterházy Gábor: Prediktív régészeti modellezés Polgár térségében a neolitikumtól a középkorig
Papp Adrienn: Újabb adatok a török kori Buda topográfiájához. Esettanulmány a budai főgyűjtőcsatorna és a budai fonódó villamoshálózat kiépítéséhez kapcsolódó topográfiai eredményekről
- 11⁵⁰–12¹⁰ *Reményi László*: Örökségvédelmi szempontok a régészeti topográfiai kutatásban
- 12¹⁰–12³⁰ *Tankó Károly*: Az örökségvédelmi hatásvizsgálat topográfiai vonatkozásai
- 12³⁰–12⁵⁰ *Mesterházy Gábor – Stibrányi Máté – Padányi-Gulyás Gergely*: Megmondjuk előre? Örökségvédelmi célú prediktív régészeti modellezés
- 12⁵⁰–14⁰⁰ *Ebédészünet*

Levezető elnök

Török László

- 14⁰⁰–14²⁰ *Borhy László – Czajlik Zoltán – Rupnik László – Nagy Balázs – Bartus Dávid – Pusztai Sándor*: Nondestrukzív lelőhelykutató módszerek integrált alkalmazása Brigetioban és környékén
- 14²⁰–14⁴⁰ *Berta Adrián*: A Ludasi-tó Speciális Természeti Rezervátum régészeti topográfiája. Előzetes eredmények
- 14⁴⁰–15⁰⁰ *Bede Ádám*: Régészeti topográfiai tapasztalatok tiszántúli halmok felmérése kapcsán
- 15⁰⁰–15¹⁰ Posztterek 5-5 percben
Stibrányi Máté: A határon álló templomok. Középkori templomos helyek és a településhálózat vizsgálata

Szeverényi Vajk – Czukor Péter – Priskin Anna – Szalontai Csaba: Késő bronzkori településszerkezet és társadalom a Maros-vidéken a topográfiai munkák és az ásatások fényében

- 15¹⁰–15³⁰ *Kávészünet*
- 15³⁰–15⁵⁰ *Dani János – Márkus Gábor – Kulcsár Gabriella – Heyd, Volker – Wlodarczak, Piotr – Zitnan, Andrej – Peška, Jaroslav: A „Yamnaya Impact Project” régészeti topográfiai tanulságai*
- 15⁵⁰–16¹⁰ *Szilas Gábor – Tóth Farkas Márton: Újraolvasott fejezet Budapest múltjából. Csepel-Szabadkikötő őskori leleteinek újrafeldolgozása és a városi régészeti topográfia lehetőségei*
- 16¹⁰–16³⁰ *Kulcsár Gabriella – Serlegi Gábor – Pető Ákos – Jaeger, Mateusz - Kiss Viktória – Márkus Gábor – Szeverényi Vajk: Régiótól a lelőhelyig. Lelőhely-felderítési módszerek alkalmazásának tapasztalatai a Duna mentén (Kakucs régió)*
- 16³⁰–16⁵⁰ *Bálint Marianna: Árpád-kori településhálózat rekonstrukciója a Duna-Tisza-köz déli részén*
- 16⁵⁰–17¹⁰ *Záró gondolatok*
Benkő Elek